

Gedenkboek Leonarduskerk Leiden

1925 - 2003

Ter herinnering aan de

1925 - 2003
Leonarduskerk

Gedenkboek Leonarduskerk 1925 - 2003

parochiekerk van Heilige Leonardus à Portu Mauritio,
Haagweg te Leiden

Colofon:

Dit boek is een uitgave van het Kerkbestuur Parochie
Lam Gods, Leiden, www.lamgodsleiden.nl.
Vormgeving: Grafisch Buro Versteegen Vormgeving, Leiden
Druk: De Bink, Leiden
Oplage: 400 exemplaren
Datum: 11 juni 2010

Bronnen:

- Archiven Leonardusparochie Leiden, nu beheerd door de
Lam Gods parochie - Leiden
- Dé Steures, "Leonarduskerk 75 jaar"; uitg. Leonardus-
parochie, Leiden - november 2000.
- Paul Onderwater, "150 jaar Hartebrugkerk 1836-1986";
uitg. Hartebrugkerk, Leiden - september 1986.
- Pater J.C.M. van Winden ofm., "Kerken en Parochies Van
Katholiek Leiden Sinds 1835"; eigen uitgave 1995.
- diverse privé-archieven van in dit boek met name
genoemde personen

Fotoverantwoording:

- Stichting Kerkelijk Kunstbezit Nederland (SKKN) te
Utrecht die alle kunstschaten van de Leonarduskerk ten
tijde van de sluiting heeft gedocumenteerd.
- diverse privé-archieven van in dit boek met name
genoemde personen

Afbeelding op de voorzijde: Feestelijke viering van 75-jarig bestaan
op 26 november 2000. Voorganger was deken Hans Ammerlaan.

Afbeelding op de achterzijde: Knipsel uit de Leidsche Courant van
27 mei 1925.

Afbeelding op het titelblad: Gedenktgeltje uitgereikt na de aller-
laatste viering op 23 november 2003.

Overname van teksten en foto's uit dit boek mag alleen na toe-
stemming van de uitgever.

*Feestelijke viering t.g.v. het Gouden Jubileum van de kerk in 1975.
Predikatie van Mgr A.Simonis, Bisschop van Rotterdam.*

Inhoudsopgave

1. Woord vooraf	7
2. De jaren 1925 – 1934: de bouw en inrichting van de kerk	10
3. De jaren 1934 – 1950: de H. Leonardusparochie als zelfstandige parochie	20
4. <i>"Mijmeringen bij de Leonarduskerk"</i> (herinneringen van Ben Stikvoort)	26
5. <i>Bulletin "Sint Leonard" kort na de Tweede Wereldoorlog</i> (misdiensbulletin uit het archief van Ben Koek)	28
6. De jaren 1950 – 1964: het rijke Roomsche leven	32
7. <i>"Toen de Churchillaan nog weiland was"</i> (herinneringen van mw Vlootmans-Juffermans en andere "buitenlui")	38
8. <i>"De Leonarduskerk als moederkerk van de Antoniuskerk"</i> (herinneringen van Ber van Hamersveld)	40
9. <i>"De paters als bron van een latere betrokkenheid"</i> (herinneringen van samensteller Henk Buis)	42
10. De jaren 1964 – 1980: minder paters maar meer actieve leken	44
11. De jaren 1980 – 1993: het tijdperk van pastoor Henk Pot	48
12. De jaren 1993 – 2003: de eenwording naar de Lam Gods Parochie	52
13. De afscheid van de Leonarduskerk op 9 en 23 november 2003	56
14. Na de sluiting van de kerk	62

1. Woord vooraf

Een kerksluiting is – hoe triest ook – een moment om achterom te kijken, en een boekje met herinneringen ligt dan voor de hand. Het heeft veel langer geduurd dan ik aanvankelijk (begin 2004) had toegezegd.

Een probleem was dat veel materiaal dat het boekje zo leuk maakt pas na de sluiting van de Leonarduskerk beschikbaar kwam. Een tweede tegenvaller – in meerdere opzichten – was het overlijden op 2 september 2003 van Theo de Wilde, oud-parochiaan van de Leonardusparochie en initiatiefnemer voor dit boek. Helaas heb ik veel van zijn ideeën niet kunnen uitwerken omdat ik daarvoor (ondanks mijn 60 jaar) te jong ben. Veel historische feiten ken ik alleen van horen zeggen en – met name de laatste twee jaar – van opzoeken en lezen.

Henk Buis

In deze inleiding wil ik ook uitdrukking geven aan het verweesde gevoel, dat trouwe Leonardusbezoekers hadden na de laatste viering in november 2003. Met name het wegvallen van de vertrouwde vieringen tijdens de kerstdagen en op oudejaarsavond veroorzaakten voor velen een sterk gevoelde leegte.

Een soortgelijke gewaarwording gaf het bezoek dat we half februari 2004 met de Parochievergadering brachten aan de inmiddels goeddeels ontruimde Leonarduskerk. Het was de eerste keer dat ik er weer kwam sinds de sluiting. Uiteraard waren de kostbare zaken door het bestuur al overgebracht naar andere kerken (zie het laatste hoofdstuk) en ook de kruiswegstaties waren van de muren gehaald, wat het erg leeg maakte. Restanten van de inventaris stonden uitgestald: beelden, vazen en lezenaars, waaruit parochianen een keuze konden maken. Zelf heb ik een Lourdes-beeldje van Maria gekozen; samen met het banknummer 17 (mijn vaste plaats) van de bank links achter zijn dit voor mij de tastbare herinneringen (relikwieën mag ik niet zeggen) aan de Leonarduskerk.

Misschien is dit gedenkboek een inspiratie om tot een meer gedegen geschiedschrijving te komen over de Leonardusparochie en over de Franciscanen in Leiden.

Want in 80 jaar is er heel veel gebeurd in en rond deze parochiegemeenschap, veel meer dan dit werk met herinneringen kan bevatten. Het boekje, dat ter gelegenheid van de 75^e verjaardag van de kerk (in november 2000) verscheen, bevat ook heel veel historische informatie die hier natuurlijk niet wordt herhaald. Het is uitdrukkelijk de bedoeling dat dit nieuwe boek naast het jubileumboek bestaat en niet dat het in de plaats daarvan komt.

Tot slot moet ik dank zeggen aan allerlei personen, van wie ik een aantal met name wil noemen.

In de eerste plaats Theo de Wilde, die enkele dagen na de vergadering in april 2003 waarin de voorgenomen sluiting van de kerk werd toegelicht, met het plan voor een gedenkboek kwam. Door zijn ziekte en overlijden in september 2003 heeft hij niet eens de kans gehad om aan zijn bijdrage te beginnen. Maar dankzij enkele brieven die Theo kort voor zijn overlijden op de Haagweg heeft laten bezorgen, en dankzij zijn talrijke verhalen heeft hij toch nog wel een stempel op dit boek gedrukt.

Andere auteurs en bijdragers zijn:

- Ber van Hamersveld was tot zijn overlijden in maart 2009 nog altijd meelevend met het Leonardus wel-en-wee. Dankzij hem zijn vele onbekenden op foto's geïdentificeerd;
- oud-parochiaan Ben Stikvoort, misdienaar in de jaren 40;
- mevr. Vlootman-Juffermans, nog steeds wonend in de parochie en opgegroeid op de plaats waar nu de voetbalvelden aan de Churchilllaan zijn gelegen. Haar verhalen zijn erg inspirerend geweest voor verschillende onderdelen van dit boek;
- dhr. Van der Hulst, die jarenlang een zuivelhandel aan de Willem Klooslaan had. Zijn bijdragen hebben reeds in het parochieblad gestaan en hebben een grote betekenis gehad voor de boekje;
- pater Eugène Plouvier, pater Ton Peters, Philip Dankloff en Wilbert van Erp hebben de tekst gelezen en van kanttekeningen voorzien. Pater Plouvier heeft kort voor zijn overlijden in juni 2009 enkele anekdotes verteld die ook nog zijn opgenomen;
- mevr. Ger Kamps, die haar historische dia-collectie ter beschikking heeft gesteld;

- Hans Ebell, die een aantal foto's en dia's heeft bewerkt en daarmee de kwaliteit van dit boekje een extra stootje heeft gegeven.

Het is onmogelijk om alle mensen persoonlijk te bedanken die met hun verhalen kleur hebben gegeven aan dit boek. Het blijft uiteindelijk mijn persoonlijke selectie van wat zich tussen 1925 en 2009 heeft afgespeeld in en rond de Leonarduskerk.

Ik hoop dat u ondanks de vertraagde oplevering veel plezier aan dit boek beleeft.

Henk Buis, november 2009.

De hoek van de kerk waar ook de vaste zitplaats van Henk Buis was.

2. De jaren 1925 – 1934: de bouw en inrichting van de Leonarduskerk

In deze jaren was er nog geen sprake van dat de Leonardus een zelfstandige parochie zou worden. Voorlopig zou de Leonarduskerk een bijkerk worden van de Hartebrugparochie. Pas in 1934 is besloten om van de Leonardusgemeenschap een zelfstandige parochie te maken.

Tot die tijd waren er geen pastoors maar zogenoemde rectores:

- Pater Wulfranus Heiling 1924-1925; initiatiefnemer tot de bouw
- Pater Constantinus Castelijns 1925-1926; heeft veel gewijzigd in het bouwplan
- Pater Benitius Woolderink 1926-1931
- Pater Ignatius Smeets 1931-1941

Zeer bekend moet zijn geweest pater Modestus Looijaard; hij kwam in 1926 als "rustend priester" in het klooster aan de Haagweg wonen. Niettemin was hij zeer actief en maakte zich erg bemind bij de parochianen. Hij overleed op 18 juli 1933.

Eigenlijk begint het verhaal in het jaar 1445. In dat jaar vestigden zich de minderbroeders in Leiden even buiten de Hoogewoerdspoort. Daar stond, ten oosten van de Herengracht, een oud gebouw dat bewoond werd door broeders van de derde orde van Sint Franciscus. Dit gebouw kwam in het bezit van de minderbroeders en werd in 1454 gedeeltelijk vernieuwd en uitgebreid.

Toen in augustus 1565 in Leiden de beeldenstorm uitbrak, keerde de volkswoede zich ook tegen het klooster der minderbroeders. Op 25 augustus van dat jaar drong de menigte met geweld naar het klooster op, hakte de poorten met bijlen open en vernielde en roofde alles. De paters werden verdreven. Niet lang hierna bouwden de minderbroeders even buiten de Witte Poort aan de Haagweg een eenvoudig houten huis. (Dat moet ongeveer op dezelfde plek zijn geweest als waarop later de Leonarduskerk is gebouwd!) Maar kort hierna keerden zij naar hun eigen klooster terug en op zondag 15 juni 1567 zongen zij in de herstelde kerk voor het eerst weer de Hoogmis. De rust was echter niet van lange duur.

Op 23 juni 1572 ging de stad in handen van de Prins over en op 7 juli werden alle kerken en kloosters gesloten. Op 31 juli arriveerde de beruchte Lumey in Leiden en op de eerste dag van augustus werden de minderbroeders

"verjaegd". Toch lieten zij de trouw gebleven katholieken niet aan hun lot over. Met gevaar voor eigen leven verborgen zij zich in en om Leiden om de gelovigen te troosten en te sterken. De vieringen vonden plaats in zeer beperkte ruimten, op zolders waar het 's winters niet te harden was van de kou en 's zomers niet van de warmte. In 1669 verhuisden de minderbroeders naar het hoekhuis Haarlemmerstraat – Kuipersteeg, waar nu de winkel van 'Douglas' is en voorheen Kreymborg. In dat huis werd tevens de kerk gesticht.

In het begin van de 19e eeuw telde Leiden zes schuilkerken. In 1809 gebeurde er iets dat als een voorbode van een nieuwe tijd kan worden gezien. De katholieken die kerkten aan de Appelmarkt (één van de zes schuilkerken) kregen van gemeentewege een gebouw toegewezen om in te kerken in plaats van hun schuilkerk, die door de ontploffing van het kruitschip in 1807 zwaar beschadigd was. Het was een gebouw aan de Steenschuur, dat oorspronkelijk als kapel van het Sint-Jacobsgasthuis gediend had. Ze kregen de kerk door tussenkomst van koning Lodewijk Napoleon en de kerk kreeg als patroon de Heilige Lodewijk (naar Lodewijk IX uit de 13^e eeuw).

Nadat de Franse bezetters in 1813 waren vertrokken, was het de vraag of

Een ansichtkaart, inclusief de krabbels, verstuurd in 1903

de vrijheid voor de katholieken blijvend zou zijn. Een gunstig teken voor de Leidse katholieken was de oprichting van de katholieke begraafplaats Zijlpoort in 1828. In 2008 is ter gelegenheid van het 180-jarig bestaan een prachtig gedenkboek uitgekomen.

In 1835 leek de vrijheid voor de katholieken echt definitief te zijn want in dat jaar werd de Hartebrugkerk gebouwd. Voor het eerst sinds de reformatie werd weer een katholiek bouwwerk opgetrokken. Met het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853 leek de weg helemaal open voor de periode, die later het Rijke Roomsche Leven zou worden genoemd.

Het volgende is grotendeels overgenomen uit het gedenkboekje uitgebracht bij het 75-jarig bestaan van de kerk: "Het was in 1923 dat de toenmalige pastoor van de Hartebrug, pater Romanus Crombag een wandeling maakte in zijn parochie richting Haagweg. Toen hij de overgang van de spoorbaan Leiden - Utrecht gepasseerd was, viel zijn oog op pension 'Rozenhof' (in 1897 als 'villa buiten de singels' gebouwd door de heer D. van Oordt, dakpannenfabrikant uit Alphen aan den Rijn). Hij dacht: "Als we dat eens zouden kunnen kopen, dan zou ik er een klooster in willen vestigen. Bij dat klooster zou dan een kerk

Pastoor Crombag

kunnen worden gebouwd. om de gelovigen in die hoek van de parochie op te vangen". Pastoor Crombag ging er kennelijk van uit dat deze klooster-kerk een hulpkerk van de Hartebrug zou zijn. Het kwam toen nog niet in zijn gedachten op dat de uitbreiding van de stad in Zuid-westelijke richting van die omvang zou zijn dat een zelfstandige parochie gewenst was, ja zelfs meer dan één.

Kort nadat deze ideeën in het hoofd van pastoor Crombag waren opgekomen, kwam de 'Rozenhof' inderdaad te koop te staan. Het gebouw werd gekocht door Mevr. A.C.M. Schröder-Gründemann, die het aan de Franciscanen schonk, dit op instigatie van de pastoor. Zij liet notarieel vastleggen dat de villa en het naburige terrein bestemd moesten worden voor een klooster en de bouw van een katholieke kerk."

Op 12 december 1923 werd door de provinciaal van de franciscanen opdracht gegeven aan pater Wulfranus Heiling om in Leiden de bouw van een nieuwe katholieke kerk voor te bereiden. Deze kerk moest volgens plan een hulpkerk van de Hartebrugparochie worden. De kerk zou toegewijd worden aan de H. Leonardus a Portu Mauritio, de grote binnenlandse missionaris van de Minderbroeders. d.w.z. de missionaris in eigen land (Italië). De suggestie die van deze keuze uitgaat is duidelijk: Zoals Leonardus in eigen land missionaris was, zo moeten de minderbroeders dat ook hier zijn!

De provinciaal zette pater Heiling onder druk om snel werk te maken van de voorbereidingen. Maar vanwege de kerstdruk ging pater Heiling – een drukbezette kapelaan in Wijchen – pas op 16 januari 1924 naar Leiden, waar hij zijn intrek nam bij pastoor Crombag, de pastoor van de Hartebrugkerk.

De villa werd ingericht als klooster; de twee kamers aan de voorkant dienden als kapel. Op 8 mei 1924 vond de opening plaats. Uiteraard konden twee kamers niet echt soelaas bieden voor de behoefte aan kerkruimte. Het werd sowieso vol in het klooster: vanaf 1927 woonden er ook de minderbroeders-leraren van de in dat jaar opgerichte R.K. HBS voor jongens, het latere Bonaventuracollege.

De eindafrekening van de bouw bevatte het volgende overzicht:

Totale kosten	f 51.793,98
Ornamenten, elektriciteit en lichtinstallatie (leverancier: gebr. Koelman, Oegstgeest)	f 1.215,80
Glas in lood (G.van Geldermalsen, Rotterdam)	f 1.370,00
CV-installatie (Gebr. Vincent, Schiedam)	f 2.265,00
Kluisdeur (Lips Brandkastenfabriek NV, Dordrecht)	f 310,00
Eikenhouten kerkbanken (Timmerbedrijf Scheer & Biegstraten, Leiden)	f 3.760,00
Honorarium architecten van der Laan	f 3.750,00

In de nieuwjaarspreek van 1 januari 1925 vertelde pastoor Crombag de parochianen over het plan een noodkerk, of liever een ruimte die voorlopig als kerk zou kunnen dienen, te bouwen. Het was de bedoeling deze ruimte, als de echte kerk er eenmaal zou zijn, te bestemmen voor patronaats- of verenigingslokaal. Pater Heiling schreef een brief aan alle franciscaanse kloosters en kerken in Nederland met het verzoek om allerlei kerkelijke goederen ter beschikking te stellen voor de nieuwe kerk. Pater Heiling

vertrok helaas al snel en pater Constantinus Castelijns nam in september 1925 zijn taak over.

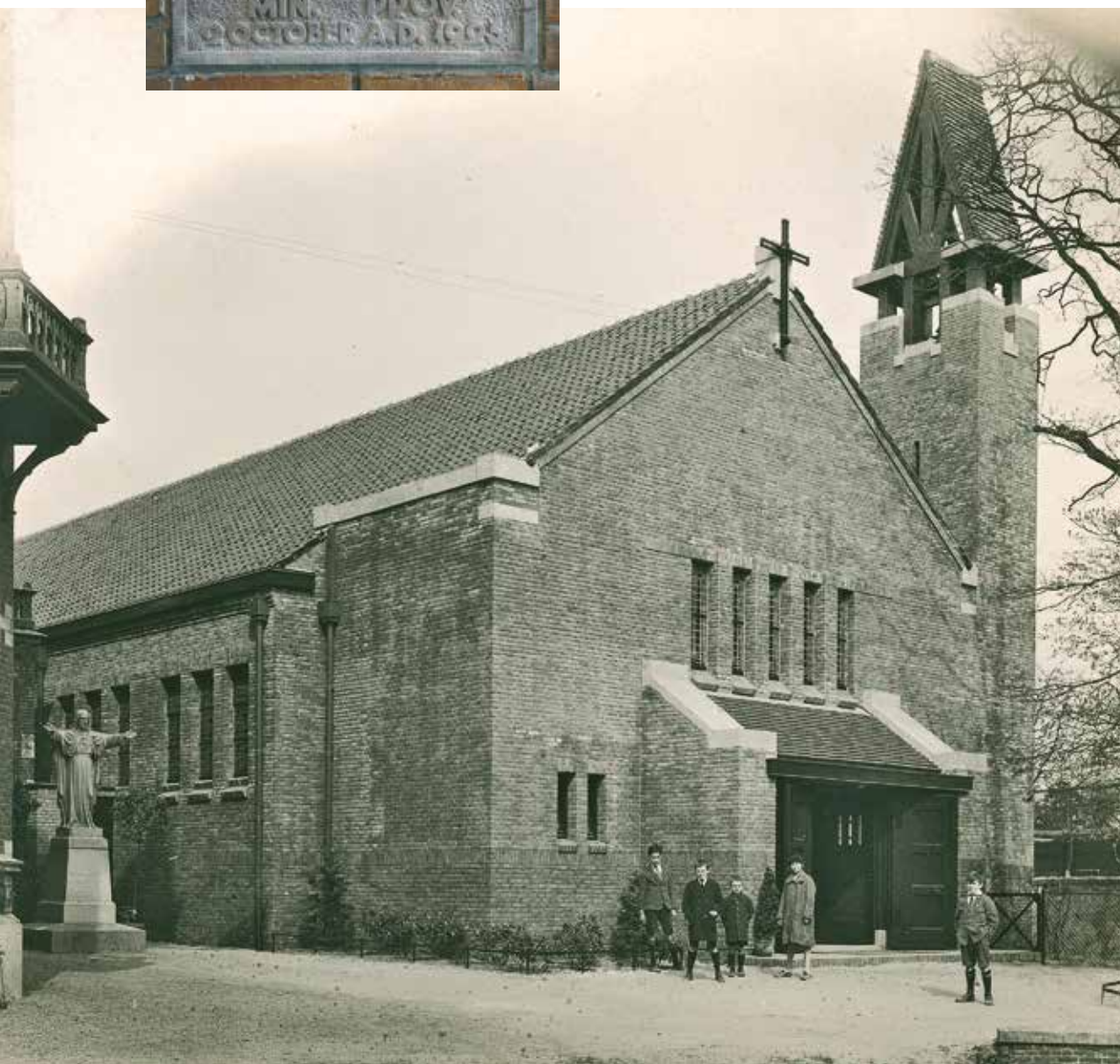
De opdracht voor de bouw van de kerk werd gegeven aan de architecten L. van der Laan en ir. J. van der Laan. Leo was de vader en Jan een broer van de bekende Leidse benedictijner monnik-architect Dom Hans van der Laan, bekend van de zogenaamde Bossche School.

Na aanbesteding werd de opdracht gegund aan aannemersbedrijf Venhoven & Evers uit Heemstede. De oorspronkelijke bouwsom zou ruim f 40.000,- bedragen. Het kerkje zou komen te staan "naast de villa, achter het Heilig Hartbeeld tot aan de Rijn". Dat beeld was op voorstel van pastoor Crombag opgericht en op 28 juni 1924 plechtig ingezegend. Zijn devies was: "Roomschen in huis, Roomsche ook daarbuiten". Velen zullen zich dat beeld nog herinneren.

Echter, op uitdrukkelijke wens van de net gearriveerde pater Castelijns moest de kerk groter, lees langer worden. Dit was tegen de zin van de architecten en kostte bovendien f 11.380,- extra. Maar het bracht het aantal zitplaatsen wel van 350 naar 500. Deze uitbreiding heeft waarschijnlijk tot gevolg gehad dat men later heeft afgezien van de bouw van een "grote" kerk. Een andere tegenvaller bij de bouw was dat de geleverde heipalen zes meter te kort waren. De eerste geheide palen verdwenen in de bodem tot grote ergernis van de aannemer. Maar nadat 135 nieuwe en langere palen waren geleverd verliep de bouw voorspoedig.

De eerste steen werd gelegd door de provinciaal pater Hazebroek en bevat de tekst: "Me posuit A.R.F. Regalatus Hazebroek, Min.Prov. 2 October A.D.1925".

Zes maanden na de eerste steenlegging werd op Eerste Paasdag 4 april 1926 de kerk met een grote processie met veel bruidjes en een plechtige viering in gebruik genomen.

STADSNIEUWS
DE KLOOSTERKERK AAN DEN HAAGWEG.
Plechtige wijding op 1sten Paaschdag.
 Omstreeks 9 uur Zondagmorgen begroeft zich de H.E. Pater Provinciaal der Minsterbroedersorde, omringd door zijn assistenten en voorafgegaan door Kruisdager en lichtdragers, naar de voordeur der nieuwe kerk. Daar bidt hij dan volgens ritueel Gods zegen af over 't inwijdingswerk. Vervolgens gaat hij den buitenmuur der kerk van boven tot onder met wijwaier besproeien biddende den psalm "Miserere". Teruggekeerd tot vóór aan de kerkdeur, bidt hij, dat, evenals in Salomon werd vervuld David's verlangen, om langens mogen vervuld worden en ons de verdiensten van Christus en door de voorspraak van den Patroonheilige der kerk een goede geest worde gegeven.
 Dan gaan allen, priester en assistenten, achter niet het volk, de nieuwe kerk binnen, biddende de Litanie van Alto H.H. Kruisteekens de kerk en het altaar. Daarna, terwijl met eenige smeek-psalmen van David aan God wordt gebeden.

Op deze foto uit 1926 staan de volgende bruidjes die meeliepen in de processie: Annie Swanenburg, Liesje van der Drift, Netje van der Drift, dochter Kuster, later getrouwd met Molkenboer, Connie Carstens, Tini Speel, Do Vreeburg, Cisca Weers, Annie de Winter, Toosje Uphoff, Annie Naber, Willie Vreeburg, Hedwig Muller en Mien van Paridon

Omdat de kerk – in gebruik genomen als een hulpkerk van de Harteburgparochie – na de officiële opening nogal kaal gevonden werd, hebben vele parochianen schenkingen gedaan voor de aankleding. De communiebank was een geschenk van een van de katholieke tuindersfamilies in de parochie, namelijk de familie Van Paridon. Naast tuinder waren ze ook veehouder.

De eerste H. Mis in de nieuwe (nogal kale) kerk op Eerste Paasdag 1926.

Een belangrijke aanzet tot de status van "echte kerk" werd in 1931 gegeven door pater Humbert Randag. Deze franciscaanse kunstschilder heeft vele religieuze schilderijen gemaakt en was bekend tot in de Verenigde Staten en zelfs in Italië, het land van Sint Franciscus.

Hij schilderde drie hoofdafbeelden: boven het hoogaltaar was het Lam Gods afgebeeld met links daarvan drie mannelijke heiligen en rechts drie vrouwelijke heiligen. Zie pagina 23 voor het overzicht.

De mannelijke heiligen waren:

- Franciscus van Assisi,
- Paschalis Baylon; hij was een schaapherder en is daarom met lammetje en staf afgebeeld,
- Nicolaas Pieck; hij was gardiaan van het minderbroeders-klooster in Gorcum en een van de martelaren van Gorcum.

De vrouwelijke heiligen waren:

- Clara, die met het tonen van een monstrans (let wel: niet als slagwapen) de islamitische invallers van het klooster San Damiano in Assisi verjoeg,
- Agnes was de zus van Clara en werd door Clara beschermd, toen haar familie haar wilde weghalen uit San Damiano,
- Angela van Mericia, die alleen maar de Heilige Communie wilde ontvangen en elk ander voedsel weigerde.

Helaas hebben de schilderijen van pater Randag slechts 34 jaar stand gehouden. Door het optrekkende vocht waren zij sterk gaan bladderen en duurzaam herstel leek onmogelijk. In 1965-1967 werd in het kader van een renovatie de wand achter het priesterkoor voorzien van een schrootjeswand, waar de schilderijen geheel achter verdwenen. Enigszins wrang is dat pater Randag in diezelfde tijd op 70-jarige leeftijd is overleden. De schilderijen in de Leonarduskerk worden nog steeds genoemd als een van zijn meesterwerken.

In 1933 was de Leonarduskerk als een volwaardige kerk ingericht en waren er ook aanzienlijke stadsuitbreidingen gerealiseerd in de Lage Mors en achter de Da Costastraat. Verdere uitbreidingsplannen waren in ontwikkeling en de vraag rees of het niet tijd werd voor een afzonderlijke parochie, los van de Harteburgparochie.

Begin september 1933 richtte de overste van het klooster, tevens rector van de kerk, het verzoek aan de bisschop, om in de Leonardus te mogen dopen, huwelijken in te zegenen en uitvaarten te houden. De bisschop vond het dan maar beter, van de Leonardus een eigen parochie te maken. Op 13 januari 1934 zond Mgr. Aengenent de officiële stukken. Op 23 januari vond het eerste huwelijk plaats, op 29 januari de eerste doop. De eerste pastoor werd geïnstalleerd op 24 juni; het was pater Ignatius Smeets, die op 26 oktober 1864 geboren en dus al bijna 70 jaar oud was. Daarmee was het groeiproces naar zelfstandigheid van de Sint-Leonardusparochie voltooid.

3. De jaren 1934 – 1950: de H. Leonardusparochie als zelfstandige parochie

In 1934 is de Leonarduskerk officieel als parochie opgericht en pater Ignatius Smeets wordt de eerste echte pastoor.

In 1941 wordt hij opgevolgd door pastoor Wilhelmus de Leeuw, die de parochie door de oorlogsjaren heen zou helpen.

Na het vertrek van pastoor de Leeuw in 1946, komt pastoor Maximus van der Schoot.

Bekende kapelaans zijn o.a. pater Tesser, die zich vooral met het jeugdwerk in de jaren 1945-1950 zou bezighouden en pater Dolle.

In 1949 werd groots gevierd dat 25 jaar tevoren de eerste H. Mis aan de Haagweg was opgedragen.

Veel aandacht kreeg het overlijden van mevrouw Gründemann op 93-jarige leeftijd. Zij werd tijdens haar uitvaart in februari 1941 omschreven als “de stichteres van onze parochie, want zonder haar buitengewone vrijgevigheid zou het pand Haagweg 13 waarschijnlijk nooit zijn verworven”. De winter van 1941 was zeer streng. Het archief maakt er melding van dat ex-pastoor Smeets slechts na een moeilijke reis vanuit Limburg de uitvaart kon bijwonen.

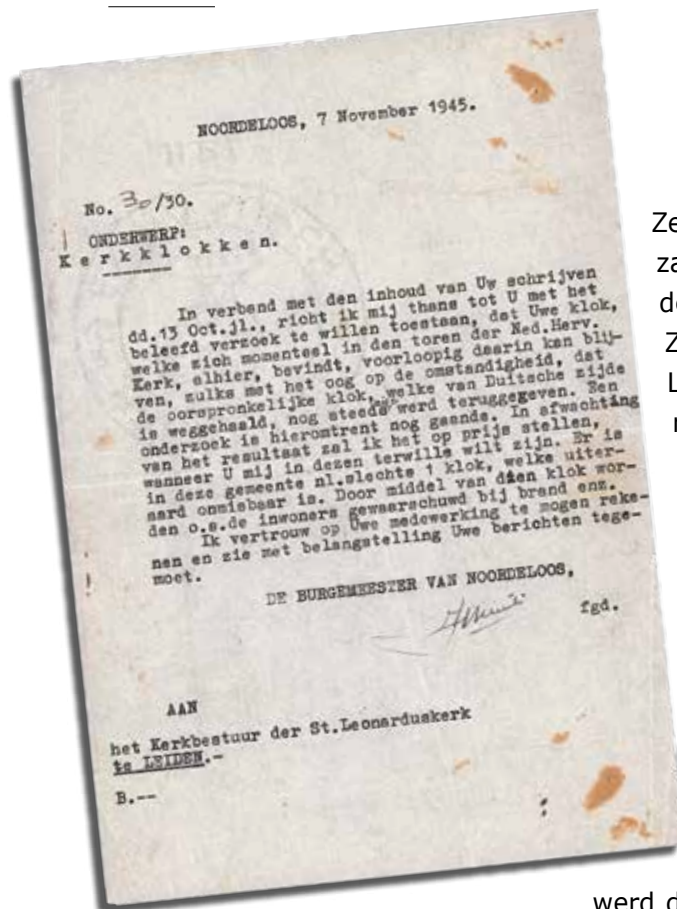
De Leonarduskerk staat midden in een omgeving die door het oorlogsgeweld zwaar is getroffen. In 1943 begonnen de bombardementen van de geallieerden, gericht op het vernietigen van de V2-installaties, waarmee de Duitsers raketten op de Engelse industrie-steden afvuurden. Een van deze installaties was geplaatst in het weiland achter de

huidige Gerard Brandtstraat. Bovendien was het Leidse Centraal Station, evenals het toenmalige Den Haag Staatsspoor, eindpunt van de spoorlijn, waarmee de raketten uit Duitsland werden aangevoerd.

Daarnaast was er vlak tegenover de Morspoort een telefooncentrale van de Duitsers geplaatst, die uiteraard ook een gewild doelwit voor de Engelsen en Amerikanen was. Na de oorlog is vergeefs geprobeerd deze bunker-centrale te slopen. Sindsdien is de centrale een door klimop overwoekerd souvenir aan de tweede wereldoorlog.

De oudere lezers herinneren zich vast nog wel de bombardementen op de Haverzakbuurt, tegenover het station, waarbij vele doden en gewonden vielen. En ook de jongere lezers herinneren zich nog de opwinding over de Engelse vliegtuigbom, die eind 1984 vlakbij de Morssingel onschadelijk moest worden gemaakt. De kerk is voor het oorlogsgeweld gespaard gebleven. Door het Dekenaat Leiden was een advies gegeven hoe te handelen wanneer tijdens een viering het luchtalarm begon. Dit advies kwam erop neer, dat de gelovigen rustig in het kerkgebouw moesten blijven zitten en bidden. Op 15 augustus 1943 tijdens een van de vieringen voor Maria ten Hemel Opneming was het daadwerkelijk zover: er was een luchtaanval begonnen en het luchtalarm begon te loeien. Uit schriftelijke aantekeningen blijkt, dat het niet meeviel om de Leonardus-kerkgangers de ongetwijfeld goed bedoelde aanwijzingen van het dekenaat te laten opvolgen.

Zeer veel boosheid werd veroorzaakt door de inbeslagname van de kerkklok van de Leonarduskerk. Zoals zoveel kerken werd ook de Leonarduskerk slachtoffer van de roofzucht van de Duitse bezetter, die het brons goed kon gebruiken voor de wapenindustrie. Op 18 februari 1943 was de klok van de Leonarduskerk aan de beurt. Het kerkbestuur sprak er openlijk schande van, dat een gerenomeerd en katholiek bedrijf uit Limburg zich er voor leende om – tot grote woede van de gelovigen – de kerkklokken weg te halen. Merkwaardigerwijze

werd de klok van de Leonarduskerk niet

tot kanon omgesmolten. Hij werd geplaatst in de toren van de Nederlands Hervormde kerk in het Zuidhollandse dorpje Noordeloos. Deze gemeente kon na de oorlog slechts met moeite weer afstand doen van de Leonardusklok. Op 7 november 1945 schreef de burgemeester van Noordeloos een brief aan het kerkbestuur van de Leonardusparochie met het verzoek, de Leonardusklok nog enige tijd in de toren van de Hervormde kerk te laten blijven. Hun klok was door de Duitsers weggehaald.

Maar in juni 1946 kreeg de kerk in Noordeloos weer een eigen klok en werd de “geleende” klok weer in de toren van de Leonarduskerk teruggeplaatst.

Ook in de persoonlijke sfeer betekende de oorlog veel voor de bewoners van het Morskwartier en het Haagwegkwartier. De paters van de Haagweg hebben zich in sterke mate ingespannen om de lasten van de parochianen en andere buurtbewoners te verlichten. Theo de Wilde vertelde, hoe hij in de Arbeitseinsatz in Duitsland tewerk was gesteld. Nadat hij Duitsland was ontvlucht en in Leiden was teruggekeerd, was hij door een van de paters op het station opgehaald en op een onderduikadres ondergebracht. Ook mevrouw Vlootmans maakte mel-

ding van de hulp die door de paters van de Haagweg is gegeven aan ouders met jonge kinderen die zonder voedsel zaten. Veel kinderen zijn door bemiddeling van de paters ondergebracht bij boerenfamilies in de omgeving waar in ieder geval meer te eten was dan in de stad.

Nico van Cassel vertelde dat een van de broeders van de Haagweg op een of andere manier altijd aan sigaretten en shag wist te komen. Voor een redelijke prijs verkocht hij deze aan parochianen en niet-parochianen,

Een belangrijke rol heeft ook de Margaretha van Cortona-stichting vervuld in deze moeilijke jaren. Een oud-parochiaan, die thans in Eindhoven woont, ver-

Een, ondanks de oorlogsjaren, feestelijk versierde kerk ter gelegenheid van de eerste H. Mis van A. Noordman op 4 juni 1944.

telde dat veel jongens maar wat graag misdienaar wilden zijn optreden tijdens de ochtend mis die dagelijks voor de bewoonsters van dit tehuis werd gehouden. De zusters wisten via hun mede-zusters op het platteland altijd wel aan voedsel te komen en als dank voor het misdienaar zijn stond er altijd een ontbijt klaar. Iets dat men in de laatste jaren van de oorlog thuis nauwelijks had.

Na de oorlogsjaren bloeide het kerkelijk leven weer op. De hoofdstukken 4 en 5 geven hier duidelijk blijk van. Niettemin klaagden de paters Tessers en Dolle dat na de bevrijdingsdagen de belangstelling van de parochianen duidelijk meer bij de bevrijdingsfeesten lag dan bij het kerkelijk leven.

Maar ook bij de leken-vrijwilligers was er ontevredenheid over de inzet van de parochianen. In 1946 werd het 20-jarig bestaan van het herenkoor gevierd. In een toespraak zei de voorzitter het volgende:

"Er is steeds een goede geest in het zangkoor geweest, maar er is ook ontevredenheid met name over de slechte opkomst bij de repetities, het veelvuldig te laat komen en het daardoor te laat beginnen van de repetities, Dames, zorgt er steeds voor dat uw man donderdagavond op tijd naar de repetities gaat. Zijn er aardappelen te schillen, moet er worden schoongemaakt, kortom alle huiselijke werken moeten wijken voor de repetities. Mocht hij geen zin hebben of zeggen: het gaat ook wel zonder mij, wijst hem dan op zijn plicht, want iedere zanger is op de repetitie nodig."

Van 1 mei tot en met 8 mei 1949 werd het "25-jarig jubileum" gevierd met een groot aantal vieringen waarin ook de pastoors van de andere Leidse kerken voorgingen. Hoewel de kerk pas in 1926 in gebruik was genomen vond men het feit dat op 8 mei 1924 de eerste H. Mis was opgedragen in de kapel in villa Rozenhof, voldoende reden om feest te vieren. De parochianen hebben een grote geldinzamelingsactie gehouden waarvan de opbrengst werd bestemd voor de definitieve kruiswegstaties (zie pagina 62 voor een afbeelding). De opdracht werd gegeven aan de bekende Leidse beeldend kunstenaar Lode Sengers, die zeer veel bekende werken heeft gemaakt o.a. de schilderijen in de doopkapel van de Hartebrugkerk en in de Mariakapel van de St Vituskerk in Hilversum. De schilderijen in laatstgenoemde kapel zijn in 2009 geheel gerestaureerd. Daarnaast heeft Lode Sengers heel veel illustraties gemaakt voor met name

Plechtige H. Mis ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum.

religieuze boeken. Merkwaardig is dat de kruiswegstaties in de Leonarduskerk in de literatuur niet worden genoemd als werk van Lode Sengers. Hij was een uiterst productieve kunstenaar van wie het aantal werken nauwelijks was bij te houden. Maar er mag geen twijfel over bestaan dat hij de maker van de staties is geweest. Uit de geschiedschrijving van de paters franciscanen blijkt dit overduidelijk. En ook oud-parochiaan Ben Stikvoort is hier zeer stellig in (zie hoofdstuk 4).

4. "Mijmeringen bij de Leonarduskerk"

herinneringen van oud-parochiaan Ben Stikvoort

In het feestelijke gedenkboekje, dat in 2000 verscheen ter gelegenheid van "75 jaar Leonarduskerk" mocht ik tal van herinneringen ophalen uit de geschiedenis van deze kerk. Nu draag ik bij aan een gedenkboek, waarvoor ik gevraagd ben een korte bijdrage te leveren. Met wat pijn in mijn hart, moet ik u zeggen, maar ik ben realist genoeg om te beseffen, dat er een kerk moet sluiten. Ik wil nu gedag zeggen:

De beelden en schilderwerken en wat al niet toezwaaien voor wat ze betekenden in zoveel jaren voor velen. En dan mijn collega-acolieten van jaren terug, met wie wij de liturgie mochten opluisteren. Dag Leonardus, al heb ik je wat jaren gemist achter in de kerk; je hand uitgestrekt naar iedereen die binnen kwam als een zegen. Dag Rochus (redactie:broeder-koster), daar achter in de kerk. Je bewaakte de ruimte van de kerk alsof je zeggen wilde: deze plaats is heilige grond. Dag fraaie kruiswegstaties, gemaakt door onze parochiekunstenaar Lode Sengers. Wekelijks op de vrijdagavond liepen wij als misdienaars er langs en stonden even stil met brandende kaarsen, biddend en zingend: "Door Uw kruis hebt Gij de wereld verlost". De dichter Guido Gezelle kunnen wij het nazeggen: het is ons in de kop gedreven. Dag Antonius van Padua, zo heilig en zo goed. Ik herinner mij nog het oude beeld, doch dit beeld overtreft het met glans. Dag glanzend koperen wierook-standaard. Veelvuldig hebben wij je blinkend vat geleend om de kerk te doen geuren en wolken te doen stijgen van altaar naar het gelovig volk. En dan de schilderijen, die al vele jaren zijn verborgen achter weinig zeggende houten schrootjes. De schilder, pater Randag, zal boven in het Hemelrijk wellicht tranen op zijn pij hebben laten vallen. Al waren de voorstellingen te groot voor het muuroppervlak, ze waren ons lief. Dan ook het te grote Mariabeeld, in de maand van bloemen, die maand zo schoon (zo zong het koor in mei) stond ze daar tussen de bloeiende hortensia's en de bronzen kandelaars vol brandende kaarsen.

Denkend aan de kerk, die ons zo lief was, kwam een foto in mijn handen. Twaalf acolieten in de periode in en rond de Tweede Wereldoorlog, opgesteld voor het hoofdaltaar. Het moet lente zijn geweest, te oordelen naar de bloeiende sering, die achter onze hoofden te zien zijn. De namen van het twaalfstal heb ik bij de foto gezet. Voorzover ik weet zijn er twee van hen, de bakkers in ruste, nog woonachtig binnen de parochiegrenzen.

V.l.n.r. boven: Gerard Koek, Ben Stikvoort, Kees van Teylingen, Herman Barneveld, Piet van Teylingen, Jan Brasker en Nico van Cassel. V.l.n.r. onder: Jaap Kooyman, Domien van der Weijden, Theo Hoozevee, Leo van Teylingen en Toon Juffermans.

Op de grote feesten droegen we (de misdienaars) rode togen met daarop de superplis met kanten stroken, daarover de mantel of kraag in de rode kleur met gouden franjes. Wat de rode togen betreft was het een strijd een goede toog naar maat uit te zoeken. Kwam je wat laat in de sacristie, dan had je pech en moest je genoeg nemen met een te korte of te lange toog, welke dan ook met een touw moest worden opgebonden. In het college acolythen, om het eens deftig te noemen, heerste een zekere rangorde. Een en twee waren de wierokers, drie en vier de bellers, vijf en zes de wijn- en waterdragers en de lichtdragers. Tijdens het Gloria, de preek en het Credo mochten we gaan zitten op met rood fluweel bedekte krukjes. Het was een welkome afwisseling van het knielen op het veelkleurig tapijt.

Ik zeg gedag aan de beelden en schilderstukken, die de Leonarduskerk tot onze kerk maakten. Een groet aan u allen, parochianen van een geliefd huis: Leonardus à Portu Mauritio.

5. Bulletin "Sint Leonard"

kort na de Tweede Wereldoorlog

Van parochiaan Ben Koek zijn enkele afleveringen ontvangen van het bulletin Sint Leonard. Hierin wordt een goede en levendige beschrijving gegeven van het leven in de laatste maanden voor en na het einde van de Tweede Wereldoorlog. De auteur van deze bulletins is waarschijnlijk pastoor de Leeuw of pater Tesser. De toonzetting duidelijk: de inzet van de misdienaars kan en moet veel beter. De feeststemming van na de Tweede Wereldoorlog moet maar eens voorbij zijn, het is hoog tijd voor devotie!

Sint LEONARD Nummer 2, Maart 1945

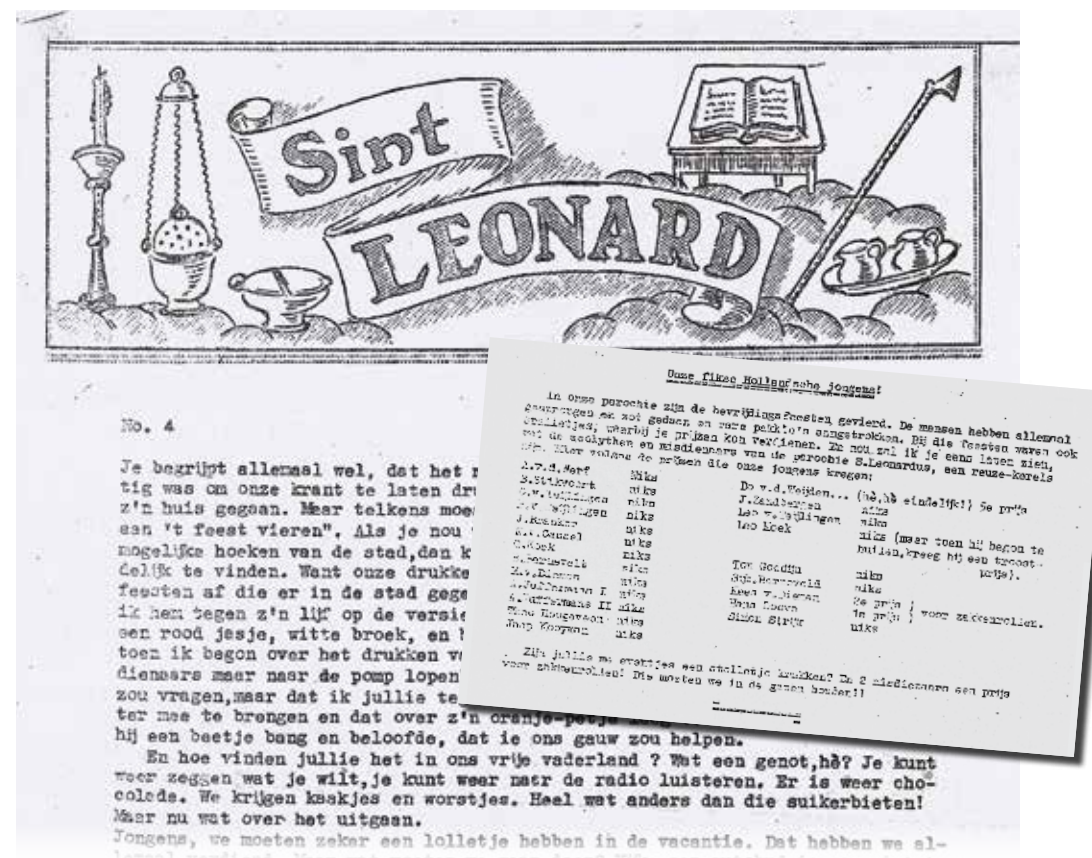
Zo kerels! Hoe gaat het nog? Allemaal nog kwiek? Ja, natuurlijk een beetje slap in de benen. Maar dat hebben alle mensen tegenwoordig. Maar dat gaat na de oorlog wel weer over. Als we weer eens een tocht gaan maken en we nemen de voetbal mee en we gaan eens een flink partijtje spelen – nou je zult eens zien hoe gauw je dan weer de "ouwe" bent. Ja, dat moesten we toch weer eens gauw kunnen doen: een reisje maken. Niet zo'n pruts-reisje naar Katwijk, nee, zo'n reis als vroeger. Toen gingen we in een grote autobus naar de Zuiderzee en naar Den Bosch en naar Tilburg en Oisterwijk en Breda. Ik geloof, dat van de misdienaars niemand dat nog heeft meege maakt. Zo gauw de oorlog uit is en we kunnen een autobus huren, gaan we er van door. Eerst de acolieten en kort daarop de misdienaars.

We zullen nog veel meer lol hebben als de oorlog uit is. Dan komt Sint Nicolaas weer rijden, net zo als vroeger: een hele boel lekkers brengt ie dan. En dan hebben we na Kerstmis weer een avondje met spelletjes en mooie prijzen en krentebollen en chocolade-melk. En in de zomer gaan we op verschillende Woensdagmiddagen weer naar Katwijk, waar we zo'n fijn voetbalveld hebben. Jongens wat zul je dan blij zijn dat je acoliet of misdienaar bent. Ik hoop, dat ik vannacht weer eens droom van die goeie oude dagen. Bidt allemaal maar goed voor de vrede, dan komt het plezier des te gauwer.

De Preek

Jullie krijgt in onze krant elke maand een preek. Niet zo'n grote-mensen-preek, hoor! Die lees je toch niet. Neen, een preek voor jullie apart.

De eerste preek is voor de acoliythen.

Heren acoliythen, ik heb op jullie niets aan te merken. Jullie doet 't allemaal goed. Heus, dat meen ik. En je weet, dat ik niet zo héél gauw een pluimpje geef. Maar áls ik er één geef, dan heb je het ook echt verdiend. Toch is er één ding, dat ik lelijk vind. Weet je wat dat is? Dat is het Confiteor onder de Hoogmis. Zeker, jullie denkt wel goed aan de streepjes. De tussenpozen zijn goed. Maar jullie doet het allemaal op een verschillende toon. De één zit hemelhoog te kwelen en de ander heel diep te brommen. Kijk, dát is lelijk. Probeert eens, om allemaal dezelfde toon te nemen.

Sint LEONARD Nummer 4, Mei – Juni 1945

En hoe vinden jullie het in ons vrije vaderland? Wat een genot, hè? Je kunt weer zeggen wat je wilt, je kunt weer naar de radio luisteren. Er is weer chocolade. We krijgen kaakjes en worstjes. Heel wat anders dan die suikerbieten! Maar nu wat over het uitgaan.

Jongens, we moeten zeker een lolletje hebben in de vakantie. Dat hebben

we allemaal verdiend. Maar wat moeten we gaan doen? Kijk, een autobus is nog niet te krijgen. En de trein rijdt ook bijna niet. Wat moeten we doen? Wie geeft me een goede raad? Denk daarover allemaal eens na. En als je wat fijns verzonnen hebt, kom het me dan eens even zeggen. Dan kiezen we uit alle plannetjes het beste en mooiste uit.

Preek voor de misdienaars.

Jongens over één ding ben ik niet tevreden. En dat is over het Lof. Het gebeurt de laatste tijd (ik mag wel zeggen het laatste jaar) heel dikwijls, dat een misdienaar z'n Lofbeurt verzuimt. Zo maar zonder iets te zeggen, blijft hij dan weg. Soms zijn er zelfs twee afwezig. En het is ook al gebeurd dat het Lof begon met één misdienaar. Dat is een schandaal in de parochie. Wat moeten de mensen daarvan denken? En vooral: wat zegt Onze Lieve Heer daarvan? Je bent misdienaar geworden, dat betekent: je hebt beloofd den priester te helpen aan het altaar. Honderden jongens zouden dolblij zijn, als zij het mochten doen. En jullie, die het wél moogt, jullie komt niet. Dat moet absoluut beter worden, hoor! En dan alsjeblieft op tijd aanwezig. Dat komen aanhollen wanneer het Lof al begonnen is, hangt me geweldig de keel uit. Als je te laat komt, heb ik liever, dat je niet dient op die avond."

Tot zover deze aflevering van het bulletin voor de misdienaars.

Ondanks de wat mopperige toon van dit bulletin hadden de paters, de dirigen-ten etc. qua kerkelijke betrokkenheid weinig te klagen over de parochianen. Tot ver in de jaren 60 was er een bloeiend kerkelijk leven, Na de oorlog startte er een opleving die enkele tientallen jaren heeft geduurd. In die jaren werd het jongerenwerk in de parochies actief gestimuleerd door de kapelaans die toen nog in ruime mate beschikbaar waren. De Leonarduskerk maakte hierop geen uitzondering. In een aflevering van het Leonardusnieuws van enkele jaren geleden werd reeds in herinnering gebracht hoe de roemruchte pater Tesser in juni 1945 de Maria-congregatie weer nieuw leven wilde inblazen. Het feestvieren na het einde van de Tweede Wereldoorlog moest maar eens afgelopen zijn!! Theo de Wilde, toen nog woonachtig bij zijn ouders in de Genestetstraat, en Gerrit Noordman van de Haagweg waren zeer actief in het jongerenwerk van de Leonardusparochie.

Gerrit Noordman, broer van koster Pieter Noordman, is zijn leven lang vrijwilliger voor de Leonardus geweest. Er was werkelijk geen klus, waar hij zich te goed voor voelde. Ik herinner mij het enthousiasme waarmee Gerrit in zijn oude Volkswagen Kever folders kwam ophalen voor de Oecumenische Kerstviering in de Maranathakerk in 1982. Hij heeft in de Lage Mors enkele honderden van deze folders huis aan huis bezorgd. Enkele dagen later, vlak voor Kerstmis 1982, is Gerrit vlak voor zijn huis bij het oversteken van de Haagweg dodelijk verongelukt.

6. De jaren 1950 – 1964: het rijke Roomsche leven

Pastoor van der Schoot vertrok in 1952. Zijn opvolger, Pastoor Wolfgang Schmitz, vertrok in 1955 en werd opgevolgd door pastoor Auxentius van Schalen. Deze pastoor werd bekend als de bouwpastoor van de St. Antoniuskerk en is in 1959 plotseling overleden. Zijn opvolger werd pastoor Barnabas van Rijn, die in 1963 om gezondheidsredenen is vertrokken, en diens opvolger was pastoor Anatolius Hagenaars, die ook om gezondheidsredenen al in 1964 zijn pastoraat moest beëindigen.

Voor de Leonardusparochie waren deze jaren zeer dynamisch. Nadat in mei 1949 het 25 jarig jubileum was gevierd, was in 1951 de 200ste sterfdag van de patroonheilige, St. Leonardus à Portu Mauritio, de aanleiding voor een grootse reeks van vieringen.

In begin jaren 50 werden zowel de openbare Jan Lighthartschool (nu Morskring) als de katholieke Pacellisschool gebouwd aan de Damlaan. Ondanks de grote rijkdom aan kinderen in de na-oorlogse jaren was er een zekere concurrentie tussen beide scholen.

Omdat de Jan Lighthartschool een half jaar eerder opening werd op 3 januari 1954 van de preekstoel een oproep gedaan dat de parochianen zich niet moesten laten misleiden door de reclameboodschappen van de openbare school.

"Katholieke ouders hebben de zware plicht hun kinderen op katholieke scholen te plaatsen".

Ook opmerkelijk was het grote aantal oproepen van de preekstoel aan de da-

Inzegening van de Pacellikleuterschool op 16 maart 1955

De Leonardusschool aan de Potgieterlaan.

mes, jong en oud, om vooral niet zonder hoed of andere hoofdbedekking in de kerk te verschijnen. Tot eind 1955 werd deze oproep bijna elke maand in indringende bewoordingen aan de parochianen gericht. Eind 1955 is het ineens afgelopen met deze oproepen. Waarschijnlijk zijn de hoeden voor de dames een bijzonder aandachtsgebied van pastoor Schmitz geweest waaraan door zijn opvolgers minder waarde werd gehecht.

Ondanks zijn in onze ogen "betuttelende" benadering was pastoor Schmitz zeer populair. Er ontstond enige onrust toen hij in 1955 elders werd benoemd en daarom de Haagweg moest verlaten. De beoogde opvolger was pater Auxentius van Schalen en dit stelde de parochianen gerust. Pater van Schalen was als zogenaamde missiepater al jaren lang actief als rondtrekkende predikant in Nederland en was met zijn meditaties, preekstoelgesprekken en retraites zeer bekend in Leiden en in de Leonardusparochie. Reeds ten tijde van het 25-jarig bestaan van de Leonarduskerk was hij een graag geziene en vooral gehoorde gastprediker aan de Haagweg.

Naast een vrome priester was pastoor van Schalen ook een liefhebber van het

goede leven. Een bekende uitspraak van hem was: "Ik heb drie moeders, mijn natuurlijke moeder, de Heilige Maagd Maria en Elisabeth Bas" (het bekende sigarenmerk uit de jaren 50).

De jaren '50 waren de jaren van de wederopbouw en economische groei. Natuurlijk was deze groei ook merkbaar in het gebied van de Leonarduskerk. Met name speelt hierbij een rol, dat er zowel in het Morskwartier als in het Haagwegkwartier nog grote stukken agrarische grond lagen, waarop de gemeente Leiden een gretig oog liet vallen bij de keuze van nieuwe bouwlocaties. Eigenlijk had men deze plannen reeds in de jaren 30 maar de oorlog gaf het nodige openthoud. Een probleem was dat veel van de beoogde gronden nog steeds deel uitmaakten van andere gemeenten zoals de Stevenhofjespolder (Voorschoten) en de poldergebieden bij de Hoge en de Lage Morsweg (gemeente Oegstgeest). Oudere lezers herinneren zich vast wel de rode bordjes met gele letters, die zo

Op deze foto zijn de oorspronkelijke ramen goed te zien.

kenmerkend zijn voor de gemeente Oegstgeest en waarmee in vroeger jaren ook de Hoge Morsweg, Lage Morsweg en de Haagse Straatweg werden aangeduid.

De gemeente Leiden had aan eerdere annexaties voldoende grond overgehouden om begin jaren 50 reeds te beginnen met het stadsdeel Zuid-West en kleine delen van het Morswartier (de Damlaan en omstreken).

Dat deze ontwikkelingen ook invloed op de Leonardusparochie hadden, mag duidelijk zijn.

De Leonarduskerk had begin jaren 50 niet te klagen over gebrek aan bezoekers. Naarmate de eerste uitbreidingen in Zuid-West (de Willem Klooslaan en omgeving) vorderden nam het aantal bezoekers van de zondagsvieringen toe, zodat er veel vieringen op zondag nodig waren om de kerkgangers te herbergen.

Op 16 januari 1952 besloot het kerkbestuur, dat de vijf(!) vieringen zodanig moesten worden vastgesteld, dat de kerkgangers na elke Mis tenminste 15 minuten de tijd hadden om hun dankzeggingen te doen. De aanvangstijden van de Heilige Missen werden daarom vastgesteld op 6u15, 7u15, 8u30, 9u45 en 11u30.

(De zondagavondviering werd pas in 1956 geïntroduceerd; in ruil daarvoor werden twee ochtendvieringen "ingeleverd". Een zaterdagavondviering zou pas geaccepteerd worden na het Tweede Vaticaans Concilie, aan het begin van Advent 1966.)

Vanwege de steeds verdergaande stadsuitbreiding zette pastoor van Schalen al kort na zijn installatie op vrijdag 12 augustus 1955 zijn schouders onder de nieuwbouwplannen voor de Antoniuskerk in Zuid West.

Maar ondanks de grote aantallen kerkbezoekers waren er reeds in 1952 financiële problemen in de parochie. Stofzuigerfabriek Baptista maakte speciale grote stofzuigers voor het gebruik in kerken. Het parochiebestuur was wel geïnteresseerd in een van deze stofzuigers, maar de prijs van f 850,- bleek toch wel erg bezwaarlijk. Voorrang werd gegeven aan de aanschaf van een nieuwe CV ketel (f 1572,-), omdat deze dringend nodig was. Ook werd in januari 1952 besloten om de vloer van de steeds vochtiger wordende sacristie met rubber platen op te hogen.

Een belangrijke gebeurtenis in de parochie was de aankoop in 1950 van de voormalige katholieke Fröbelschool aan Haagweg nr. 14. De parochie heeft hiervoor f 12.000,- betaald dat voor die tijd een behoorlijk bedrag was. Het gebouw kreeg de bestemming van parochiehuus en werd uiteraard het Leonardushuis genoemd. Dit huis kreeg als hoofdbestemming een soort activiteitscentrum voor de parochie, maar daarnaast werd het – mede door de

Het Leonardushuis.

gunstige ligging – een aantrekkelijke plek voor vergaderingen en feesten.

Op 22 februari 1952 werd het buffet van het Leonardushuis verpacht aan de heer en mevrouw Devilee. Zij waren de hoogste inschrijvers en bovendien konden zij de extra inkomsten goed gebruiken. De heer en mevrouw Devilee waren erg geziene parochianen en hadden als bijnaam “de vader en moeder van de parochie”.

Vervolgens is het beheer overgenomen door Chris Opdam die deze taak tot kort voor zijn overlijden in 1984 heeft vervuld. Daarna hebben Gerard en Annie Rozemeijer de beheerstaak met veel enthousiasme vervuld tot de verkoop en sluiting in 2009.

Eveneens in 1952 werd besloten om geld vrij te maken voor de verbouwing en meubilering van het Leonardushuis. Voor totaal f 23.250,- kon de verbouwing worden gerealiseerd, waarvan f 8.250,- uit eigen middelen kon worden opgebracht. Voor het overige bedrag werd een hypothecaire lening afgesloten bij de – uiteraard Rooms Katholieke – Boerenleenbank in Rijpwetering.

Sterker nog dan de gewone uitgaven voor onderhoud drukten de kosten van de nieuw te bouwen Antoniuskerk op de Leonardusparochie. Menig oudere parochiaan herinnert zich nog de grote inspanningen die daarvoor nodig waren. Op

3 juli 1957 werd besloten om de reservering voor het onderhoud van eigen kerk en pastorie te verlagen. Deze kosten konden gemakkelijk uit het plaatsengeld (f 1200,- per maand!!) worden bekostigd.

Eveneens groot was de druk van het bisdom om financiële bijdragen voor een nieuw seminarie te leveren. Het bisdom Rotterdam was in 1956 ontstaan als een afsplitsing van het bisdom Haarlem en wilde een eigen seminarie.

Het bisdom had een raming gemaakt, volgens welke de Leonardusparochie per jaar f 5250,- zou kunnen bijdragen. Het kerkbestuur vond dit “ongelofelijk veel” (vergadering 2 december 1957) en ook deken Haring bleek begrip voor dit standpunt van de parochie te hebben. Voorlopig werd een oplossing gezocht in het vier maal per jaar houden van een extra collecte.

De jaren 50 waren een belangrijke periode in het bestaan van de Leonardusparochie. Enerzijds maakte de parochie een ongekende bloei door, maar aan de andere kant werd duidelijk dat de (financiële) bomen niet tot de hemel groeiden. Het parochiebestuur was er zich goed van bewust dat de bouw van de Antoniuskerk een zware financiële last legde op de schouders van de parochie en de parochianen.

In de zomer van 1958 kwam pater Frans van den Brom de gelederen versterken. Na een beginperiode in de Leonarduskerk is hij geheel gaan werken voor de Antoniuskerk en hij was de eerste geestelijke die daadwerkelijk in de nieuwe stadswijk Zuid West ging wonen.

Pastoor van Schalen kreeg steeds meer last van een slechtere gezondheid met name van zijn hart en nieren. Om zijn taken te verlichten werd pater Aloysius Bodewes uit Den Haag aangetrokken, die als kapelaan en waarnemend pastoor de parochie kwam versterken. Dit gaf pastoor van Schalen de gelegenheid om meer aandacht aan de parochianen te geven in plaats van alleen maar als manager en bouwpastoor te functioneren. Het heeft niet mogen baten: in juli overleed hij. In de bijdrage van Ber van Hamersveld leest u meer.

Op de “top” in 1961 waren de missen op zondag als volgt: 7u30-9uur-10u30-12u15-19uur in de Leonarduskerk (totaal 1600 kerkgangers) en om 8uur-9u30-11uur-12u15 in de Antoniuskerk (in totaal 1200 kerkgangers)

7. "Toen de Churchillaan nog weiland was"

Herinneringen van parochiaan Mevr. Vlootman-Juffermans en andere "buitenlui"

Het is nu bijna niet meer voor te stellen dat er tot 1925 ten zuiden van de spoorlijn Leiden – Utrecht vrijwel alleen maar weiland was. De villa Rozenhof en het buiten Bloemlust (gesloopt in 1965) aan de Morsweg behoorden tot de weinige grote bouwwerken in het polderlandschap tussen de spoorlijn en de Leidseweg in Voorschoten. In de jaren 20 en 30 vond op bescheiden schaal nieuwbouw plaats in de Lage Mors en achter de Haagweg.

De boerderij van haar familie lag toen nog onbedreigd in het weiland, waar nu de sportvelden aan de Churchillaan liggen. Doordat de grote uitbreidingsplannen pas in de jaren 50 en 60 werden gerealiseerd heeft deze hoek van Leiden nog lange tijd een agrarisch karakter gehad. Boeren- en tuindersgezinnen waren dan ook een zichtbaar aanwezige groep in de parochie. O.a de familie van Paridon van de Haagweg, de familie Koot van de Leidseweg en de familie Hes-

De familie Juffermans voor de boerderij die helaas met de grond gelijk is gemaakt.

Bouwactiviteiten in de Lage Mors op de weilanden van de familie Uittenbogaard. Links de bebouwing van de C. Huygenslaan en rechts de flats van de Opaalstraat.

seling van de Lage Morsweg waren de echte "buitenlui" van de Leonardus. Gelukkig hebben enkele oude boerderijen de stadsuitbreiding overleefd zoals de oude 17de eeuwse boerderij van Van Egmond aan de Hoge Morsweg (thans restaurant Engelbertha Hoeve) en de boerderij van Theo Uittenbogaard aan de Lage Morsweg (thans gemeentelijke groenvoorziening). Ook enkele boerderijen aan de Leidseweg in Voorschoten zijn bewaard gebleven, ook die van de familie Koot. Maar koeien, graan- en bollenvelden zijn al lang niet meer te bekennen in het gebied van de parochie.

Mevrouw Vlootmans herinnert zich nog dat in de oorlogsjaren veel onderduikers maar ook ondervoede kinderen met hulp van de paters van de Haagweg werden ondergebracht in het grote buitengebied dat Leiden omringde. Het agrarische gebied van Lage Mors - Haagweg was te klein om een goede bergplaats te bieden voor mensen die uit handen van de vijand moesten blijven. Maar dank zij de contacten die de paters overal in de regio hadden kon voor veel personen het ergste oorlogsleed binnen de perken worden gehouden.

8. "De Leonardusparochie als moeder voor de Antoniusparochie"

Herinneringen van parochiaan Ber van Hamersveld

In augustus 1955 werd pater Auxentius van Schalen, bekend missiepredikant, aangewezen als pastoor van de Leonardus en bouwpastoor voor de nieuw te bouwen kerk.

Voor pastoor van Schalen stond de naam al vast: Antonius van Padua, net als Leonardus een belangrijke franciscaanse heilige.

Op 5 september 1955 ging de actie voor de nieuwe kerk van start. Met een tomeloze energie zette pastoor van Schalen zich in voor de nieuw te vormen parochie. Zijn kracht zat hem in de omgang met mensen.

Op korte termijn vond hij een groot aantal parochianen bereid om zich als zogenaamde pionier in te zetten om wekelijkse bijdragen in hun wijk op te halen en deze bijdragen iedere maandagavond op de pastorie bij secretaris Chris Rozier af te dragen. Voorts organiseerde hij fancy fairs met o.a. een rad van avontuur in de tuin van de pastorie. Ook een schiettent ontbrak niet!

Als bekend missiepredikant hield hij overal in het land bedelpreken voor de te bouwen kerk. Door de assistentie van de vier kapelaans Keulaerds, Hendriks, Maarschalkerweerd (*een ander dan de latere pastoor Maarschalkerweerd*) en Moons waren de kerkdiensten in zijn afwezigheid gewaarborgd.

Met medewerking van de bekende organist Bram Martijn op het kerkorgel maakte hij met zijn volumineuze, sonore warme stem een grammofoonplaatje met o.a. Panis Angelicus, Ave Maria en het Largo van Händel. Deze werd zeer goed verkocht. Hieraan werd destijds met een speciaal interview op de pastorie zelfs door de Wereldomroep aandacht besteed!!

Door de landelijke missiewerkgroep werd hem een kleine kerkklok aangeboden, die nu nog bij aanvang van de kerkdiensten in de Antoniuskerk wordt gebruikt.

PATER AUXENTIUS VAN SCHALEN O.F.M.
Geboren te Gouda 29 mei 1902.
Ingetreden te Alverna 7 sept. 1921
Priester gewijd te Weert 18 maart 1928
Overleden te Leiden 24 juli 1959

Daarnaast deed hij, zoals destijds gebruikelijk, ook nog véél aan huisbezoek. Al de acties van parochie en pastoor hadden f 200.000,- (twee ton!) opgeleverd; voorwaar een goed begin voor de bouw van de noodkerk.

Toen sloeg het noodlot toe. In de vroege morgen van 25 juli 1959 werd pastoor van Schalen dood aangetroffen in zijn autootje voor de pastorie aan de Haagweg. Zijn dood kwam niet geheel onverwacht, want hij was in het begin van het jaar ernstig ziek geweest en bediend. Hij herstelde enigszins en hervatte zijn werk onder streng dieet.

Een arts had tegen een medebroeder gezegd: "als hij zich aan zijn dieet houdt, gaat hij dood, want hij kan er niet op leven. Als hij er zich niet aan houdt, gaat hij ook dood." Maar pastoor van Schalen had een geweldige energie en was niet te stuiten. Een overvolle kerk bij de uitvaart was het stille getuigenis van het verlies van een dierbare, alom geliefde herder en raadsman van de Leonardusparochie en bovendien de pionier van de Antoniusparochie.

9. “De paters als bron voor een latere betrokkenheid”

Herinneringen van samensteller Henk Buis

Mijn herinneringen beginnen ongeveer waar het verhaal van Ber van Hamersveld eindigt. Ik weet nog goed hoe die zomerse dag in juli 1959 het bericht van het overlijden van pastoor van Schalen als een schok door de buurt ging. De Lage Mors was een buurt, waar veel bewoners sterk meelevend katholiek waren. Huisbezoek van de kapelaan was voor ons gezin dan ook een belangrijke gebeurtenis. Met name de bezoeken van pater Hendriks waren in de eerste plaats gezellig. Maar een pater is een pater en moest met het nodige respect worden benaderd. Het was voor mijn moeder dan ook een traumatische gebeurtenis toen pater Hendriks tijdens een huisbezoek door de hem aangeboden stoel zakte. Maar gelukkig nam de pater het voorval laconiek op. In de daarop volgende kerstnacht lag er een enveloppe in de brievenbus met daarin f200,-. We hebben steeds het idee gehad, dat dit een bijdrage van pater Hendriks was voor de aanschaf van nieuwe stoelen. In ieder geval werd dit wel de bestemming van dit bedrag.

De mening van een priester deed er echt wel toe in die jaren 60, ook als het niet godsdienstige zaken betrof. Op onze vraag aan pater Hendriks wat hij van The Beatles vond antwoordde hij: “Vooral het einde van die liedjes vind ik ontzaggelijk goed”. Waarmee hij heel subtiel duidelijk wilde maken, dat hij er helemaal niets, maar dan ook werkelijk helemaal niets aan vond en blij was als zo’n hoop herrie afgelopen was.

De paters franciscanen van de Haagweg waren van een zonniger signatuur dan de toenmalige leerkrachten van de Pacelli-school. Mijnheer van Adrichem, hoofdonderwijzer van de Pacelli-school, had ons verteld dat degene, die negen maal achtereenvolgens op de Eerste Vrijdag van de maand naar de kerk ging, gegarandeerd in de hemel zou komen. We hebben ons suf gerend om die negen keer te bereiken, want een garantie op de hemel was natuurlijk wel iets om moeite voor te doen. Maar onze moeder hielp ons uit de droom en zei dat zo’n garantie echt niet afhangt van veelvuldig kerkbezoek, maar dat andere dingen hiervoor ook van belang zijn.

Ook het verplichte biechten was iets waar de Pacelli-school in mijn herinnering meer achterheen zat dan de paters van de Haagweg. Pater van den Brom had de reputatie de laagste penitenties te geven; na drie weesgegroeten stond je

weer buiten. Maar sommige paters waren zo sluw om de kaart met de Oefening van Berouw uit de biechtstoel weg te halen, zodat we deze uit ons hoofd moesten opzeggen. Na het biechten wachtten we op elkaar en liepen in groepjes terug naar de Lage Mors. Dat gaf ons de gelegenheid om op de terugreis alvast een zonde voor de volgende biecht te doen. De “kouwe bakker” op de Morsweg was na ons bezoek altijd wel een paar gevulde koeken méér kwijt dan er waren afgerekend.

Ook herinner ik mij pater van der Zijde. Hij ging vooral voor in de mis op zondagavond om 19.00 uur en hij was sterk gebeten op de zgn. Sport in Beeld-katholiek, de mensen die om 19.30 na de consecratie de kerk uitslopen om vooral niets van de voetbaluitslagen te missen.

Een van de meest indrukwekkende momenten uit de jaren 60 was het terugtreden van kapelaan Ferdinand Sluyter. Pater Sluyter kondigde op de preekstoel zelf zijn vertrek als priester aan en vertrok na deze mededeling als ambteloos burger. De desbetreffende zondagsmis is door een van de andere kapelaans voltooid. Veel parochianen waren diep geschokt; pater Sluyter was een jeugdige en zeer meelevende priester, die vele parochianen in nood heeft opgevangen.

Als ik mijn herinneringen vergelijk met de verhalen van leeftijdgenoten, ben ik tamelijk mild in het geloof en in de kerk opgegroeid. En daar heeft het opgroeien in de schaduw van de Leonarduskerk met zijn paters heel veel toe bijgedragen.

Een zeldzame foto van pater Sluyter.

10. De jaren 1964 – 1980: Minder paters maar meer actieve leken

Pater Redemptus Dijkstra was pastoor van 1964-1970 en pater Bernardinus Maarschalkerweerd van 1970-1980; bekende kapelaans uit die tijd waren pater Woldendorp en pater Gondrie.

Dit hoofdstuk begint met de installatie van pater Redemptus Dijkstra als pastoor van de Leonardusparochie. Tijdens de plechtigheid op 14 augustus 1964 merkte deken Haring op, dat de Leonardus-parochie in acht jaar tijd aan zijn vierde pastoor toe was. (geciteerd in De Leidsche Courant van 17 augustus). Pastoor Dijkstra heeft het zich aangetrokken en is tot 1970 op zijn post gebleven.

Al snel werd het interieur van de kerk drastisch herzien: er kwam 1967 een nieuw altaar om mogelijk te maken dat de priester naar de gelovigen keek en de communiebanken werden gesloopt. De eerder genoemde afbladdering van de fraaie muurschilderingen maakten helaas ingrijpen nodig. Geheel in de tijdgeest werd een schrootjeswand tegen de muur getimmerd. Volgens de pastoor waren weinig parochianen gehecht aan de schilderijen, "in tegendeel". zelfs. Toch was het "uit het oog uit het hart" hier nimmer van toepassing: om de zoveel jaar werd restauratie weer serieus overwogen. Ook de kerkramen waren hoognodig aan vervanging toe. Nieuwe werden door de Limburgse kunstenaar Eugene Quanjel ontworpen en vervaardigd. Dit alles werd gecombineerd met groot onderhoud aan het kerkge-

Laatste blik op de muurschildering voordat de schrootjes ervoor kwamen.

bouw, dat volgens de bestuursverslagen verwaarloosd was 'omdat de kerk toch gesloten zou worden als de Antoniuskerk gereed zou zijn'. In 1968 werd eindelijk de "stinksloot" voor de kerk gedempt wat herinrichting van het plein noodzakelijk maakte. Het Heilig Hartbeeld (ingewijd in 1924) was al in 1965 na herhaaldelijke vernielingen verwijderd. Men beweert dat het ergens in de Oude Rijn ligt. In diezelfde tijd kreeg ook het parochiehuis (Haagweg 14) een grote opknapbeurt. Het jeugdhonk (Haagweg 26) bleek niet meer te redden en werd gesloopt.

Met het vertrek van pater Sluyter eind 1968 kwam een eind aan een team van een pastoor en drie kapelaans. Pastoor Dijkstra (en na hem pastoor Maarschalkerweerd) zou verder gaan met de paters Woldendorp en Gondrie. Na een korte maar ernstige ziekte overleed begin 1975 pater Woldendorp. Omdat de schaarste aan priesters toen reeds duidelijk was werd geen vaste nieuwe kapelaan meer gevonden. De overgebleven paters konden gelukkig rekenen op verschillende inval-priesters waarvan de huisgenoten pater Celie en de toen al hoogbejaarde pater van Egmond de bekendste zijn.

De "stinksloot" gaat dicht. Foto uit de krant van 5 april 1968.

In 1975, in het jaar dat het 50-jarig bestaan van de parochie werd gevierd waren de paters Gondrie en Maarschalkerweerd nog maar de enige bewoners van de pastorie. Een foto van de gouden viering staat op pagina 5. In een interview met de Leidsche Courant verzuchtte pater Gondrie, dat hij liever een klein appartement zou betrekken dan in die grote en schaars bevolkte pastorie te moeten wonen die nauwelijks warm te stoken was.

Mede door het geringe aantal van nog "slechts" twee vaste priesters groeide de be-

trokkenheid van de parochianen bij de kerkelijke activiteiten, wat zichtbaar werd in het instellen van een Parochieraad.

Zeer actief was in deze jaren de MOV-werkgroep (voor Missie-Ontwikkeling-Vrede). Naast een vergadergroep was het ook een echte activiteitengroep onder de bezielende leiding van mevrouw Ter Haar. Aanvankelijk richtten deze activiteiten zich op op de projecten van zuster Margaretha Baars; later werd de aandacht gericht op de projecten van broeder Carel Kruitwagen. De missiewerkgroep hield regelmatig rommel- en kledingmarkten; de kelder van de pastorie werd hiervoor als opslagruimte gebruikt (later werd dat de ruimte onder de verhoogde bar in het Leonardushuis). Pater Gondrie vervulde vol enthousiasme de taak van magazijnmeester en hij kon op vele hulpvaardige handen rekenen. Ook de soepmaaltijden, die regelmatig door mevrouw ter Haar en haar dochter Annie en schoonzoon Gerard werden georganiseerd leverden veel geld op, maar daarnaast veel gezelligheid. Alleen al in de periode 1975-1979 is er (omgerekend van guldens naar euros) € 24.000,- ingezameld voor de activiteiten van zuster Baars!

Ook kreeg de parochie in 1971 een echte jongerensociëteit op de zolder van het Leonardushuis. De bedoeling van de organisatoren was om de deelnemers te betrekken bij kerkelijke activiteiten, maar ook bij activiteiten van Pax Christi en Amnesty International.

Niet iedereen was voorstander van een dergelijke soos. Met name pater Woldendorp zag er helemaal niets in en was bevreesd dat het heidendom via de zolder van het Leonardushuis de parochie zou binnenrukken. Maar er waren ook veel

parochianen waaronder Leonardushuis-beheerder Chris Opdam en Gerrit Noordman, die nieuwe jongeren-activiteiten best een kans wilden geven en zo ging in september 1971 jongerensociëteit "De Knoop" van start.

Aanvankelijk leek het heel aardig te lukken met name in de Vredesweek van 1971. Later kwam helaas steeds meer de nadruk te liggen op een gewone discotheek, die mede dank zij de lage prijzen van de consumpties uiterst aantrekkelijk was, ook voor jongeren met geen of slechts een geringe kerkelijke belangstelling. Van de idealen, die de organisatoren voor ogen hadden, was weinig overgebleven, De risico's van overtreding van politie- en brandweerverordeningen werden steeds groter, zodat reeds in maart 1972 de initiatiefnemers zelf de Knoop hebben doorgehakt en de sociëteit hebben gesloten.

De Zonnebloem en de Bejaardensoos maakten een bloeiperiode door. De bejaardensoos vierde in 1977 zijn 25-jarig bestaan.

Het kerkbezoek begon in deze periode zichtbaar af te nemen; het meest merkbaar was dit in de vieringen van 9.00 uur en 12.15 uur (de viering van 7.30 op zondagmorgen was al eind 1961 afgeschaft). De zondagavondviering was aanvankelijk om 19.00 uur maar vanwege "Sport in beeld" in 1973 vervroegd naar 18.30 uur. Maar desondanks bleef de toeloop voor deze viering teruglopen, zodat deze viering in 1977 geheel is afgeschaft. De zaterdag-avondviering van 19.00 uur is steeds redelijk bezet gebleven en is pas in 1994 afgeschaft, echter meer om redenen van gebrek aan voorgangers dan wegens gebrek aan bezoekers.

Het herenkoor, dat jarenlang de zondagsmis van 9 uur had opgeluisterd, is na het schrappen van deze viering opgeheven. Echter, het dameskoor, dat vooral de viering van 10u45 voor zijn rekening nam, heeft tot de sluiting van de kerk in 2003 standgehouden.

Pater Gondrie werd in 1979 65 jaar en heeft ditzelfde jaar zijn functie neergelegd. Hij verliet de pastorie en is gaan wonen aan de Hoflaan, waar hij enkele jaren later is overleden. Ook pastoor Maarschalkerweerd werd dit jaar 65 jaar maar hij is in functie gebleven totdat de nieuwe pastoor Henk Pot zich medio 1980 aan de Haagweg vestigde.

11. De jaren 1980 – 1993: het tijdperk van pastoor Henk Pot

In 1980 was pater Henk Pot nog betrekkelijk jong en zeer energiek, maar hij stond er wel alleen voor. In die tijd deed de pastoraal werkende zijn/haar intrede. Zuster Esther Geertsma zou de eerste zijn in de parochie. In de jaren 1985-1986 was dat pastor Jan Koeleman. Pater Pot bleef tot 1993.

Deze jaren werden gekenmerkt door een sterke ervaring van parochie-activiteiten. Hoewel pastoor Pot er officieel alleen voor stond, kon hij aanvankelijk rekenen op de steun van diverse medebroeders van de Haagweg (o.a. paters Celie en Van Egmond) en van enkele paters Montfortanen: pater Jenniskens, verbonden aan Beresteyn en pater Nederstigt, die verbonden was aan de toenmalige Bisschoppelijke Nijverheidsschool in Voorhout.

Reeds kort na de benoeming van pastoor Pot werd Zuster Esther Geertsma in december 1980 als pastoraal werkende in dienst genomen. Zij richtte zich vooral op katechese en de pastorale zorg voor bejaarden. Ze had het niet gemakkelijk, misschien omdat de tijd nog niet rijp was voor pastoraal werkenden en dat met name de vervulling van deze functie door een vrouw nog niet breed werd geaccepteerd. Anno 2009 zou het haar veel beter zijn gelukt. In september 1982 vertrok ze weer.

Erg zwaar werd het toen pater Pot ook nog waarnemend pastoor werd van de Maria Middelaresparochie (bij het Haagsche Schouw), nadat pastoor Knibbeler aldaar eind 1984 plotseling was overleden.

Toen Jan Koeleman aantrad in 1985 was het draagvlak voor een pastoraal werker gegroeid. De parochianen zagen in dat het moeilijk anders kon met de dubbele rol van pater Pot. Begin 1987 werd pastor Koeleman hoofdverantwoordelijk voor de Middelaresparochie maar bleef ook actief in de Leonardus.

Ook heel belangrijk was de steeds grotere rol, die leken gingen vervullen in liturgische, bestuurlijke en diaconale taken in de parochie.

In 1979 volgden de eerste vier parochianen de Pastorale School, die twee jaar duurde. Daarna zouden nog veel parochianen volgen.

Veel werkgroepen werden opgericht en reeds bestaande werkgroepen maakten een nieuwe bloeiperiode door.

Opmerkelijk was het ontstaan van een koor, dat aanvankelijk puur gericht was op gezelligheid; er werden allerlei volksliedjes gezongen. Het begon in 1983 bescheiden in het huis van de familie van Beukering aan de Aquamarijnstraat, maar door de grote toeloop verplaatste het koor zich al snel naar de vergaderzaal van de pastorie. Onder leiding van pater Theo Simons en later mevrouw Ria Ammerlaan richtte het koor zich op een afwisseling van kerkelijk en werelds repertoire. Vanaf 1991, onder leiding van Regine Sies, richtte het koor zich op eigentijdse kerkgezangen en "Het Gemengd Koor" was geboren. Door zijn eigen repertoire heeft het zich een eigen positie verworven naast het dameskoor, waarmee overigens intensief werd samengewerkt, o.a. door de dirigente te delen.

Vanuit hetzelfde groepje rond de familie van Beukering werd in 1979 de werkgroep gezinsvieringen opgericht. Deze werkgroep stelde zich ten doel om een maal per maand en bij bijzondere gelegenheden zoals kerstmis een viering te organiseren, die speciaal was gericht op gezinnen met jonge kinderen. Deze werkgroep breidde later het terrein uit naar de Maria Middelareskerk en is daar na 2003 doorggegaan.

Bert Kreuger (links) en
pastoor Pot.

Nic van Haarlem

Een groep parochianen was zeer actief in het Comité Kerkraden dat in de jaren 1984-1986 allerlei initiatieven ontplooid om geld in te zamelen voor nieuwe ramen. De oude ramen (pas daterend uit 1966) waren weliswaar zeer mooi maar helaas niet zo stevig als mocht worden verwacht. Het glas zakte in scherven naar beneden en restauratie was onmogelijk. Op allerlei wijzen werd geld ingezameld: fancy fairs, gezamenlijke maaltijden en dagtochten. De nieuwe ramen zijn

Raam met als thema Bevrijding.

ontworpen door parochiaan Ton de Kruyf en vervaardigd door de Leidse firma Jilleba. Tot slot moet worden gemeld dat in 1988 een grote verbouwing binnen de Leonarduskerk plaatsvond. Dat was een grote wens van pastoor Pot die dat jaar zijn 40-jarig kloosterjubiläum vierde. Hij wilde meer ruimte rond het altaar, vooral voor de gezinsvieringen, en ook achterin de kerk waar de leestafel teveel weggedrukt stond. Bovendien, zoveel zitplaatsen waren niet meer nodig!

De belangrijkste veranderingen waren:

- de sloop van het bestaande natuurstenen altaar (uit 1966)

- de vergroting van het priesterkoor door de bouw van een groot houten podium waarop voorganger, misdienaars, lector, koster en zelfs het koor konden plaatsnemen. Parochiaan Bert Kreuger was hier de drijvende kracht.
- het verwijderen van enkele kerkbanken voorin en achterin de kerk en het aanbrengen van plavuizen op de daardoor vrijgekomen ruimte
- er kwam nieuw meubilair. Parochiaan Nic van Haarlem was gepensioneerd schrijnwerker en heeft van de verwijderde banken het onderstel gemaakt voor het nieuwe houten altaar (het altaarblad kwam vanzelf van Houthandel Noordman), drie ambo's, een doopvont, de credenstafel en banken voor de misdienaars. Ook de bescheiden kruk voor de voorganger (tenslotte nog altijd een minderbroeder) heeft hij vervaardigd.
- over de schrootjeswand werd wel gesproken, maar besloten werd de zaak zo te laten.

De jaren 1980-1993 werden dus gekenmerkt door een aanvankelijke bloei, die echter geleidelijk minder werd. Het kerkbezoek nam af, nieuwe vrijwilligers kwamen er slechts mondjesmaat bij en ook de vitaliteit van pastoor Pot was zichtbaar verminderd. De zorg voor de Maria Middelaars-parochie, naast de eigen parochie, had duidelijk een zware wissel op hem getrokken. In februari 1993 heeft pastoor Pot afscheid genomen. Het was duidelijk dat één pastoor zonder extra ondersteuning verantwoordelijk maken voor meerdere parochies niet zonder risico's was.

12. De jaren 1993- 2003: de eenwording naar de Lam Godsparochie

Na het vertrek van pastoor Pot heeft pater Rob v.d. Brink een aantal maanden de honneurs waargenomen. Eind 1993 werd de benoeming bekendgemaakt van Fons Walters, pater Montfortaan, en van pastoraal werker Henk de Groot voor drie parochies, waaronder de Leonardus. Bij de sluiting van de kerk in 2003 was deze situatie nog onveranderd.

Na het afscheid van pastoor Pot was de vraag hoe nu verder? Dat het klooster van Haagweg 13 of de Orde der Franciscanen een nieuwe pastoor zouden leveren bleek lang geen vanzelfsprekende zaak. De gemeenschap van Haagweg 13 kreeg wel steeds meer nieuwe bewoners maar was in de eerste plaats de missieprocurer van de franciscanen geworden. Zeer hoopgevend was de komst van pater Rob van den Brink, die met een uiterst jeugdige en enthousiaste aanpak de domper van het vertrek van pastoor Pot wist weg te werken. Helaas werd hij al snel benoemd in het Betuwse Ammerzoden.

Steeds meer werd duidelijk dat een eigen pastoor voor de Leonarduskerk niet meer haalbaar zou zijn. Het bisdom drong er sterk op aan dat de parochies Leonardus, Antonius en Maria Middelaars, alledrie op dat moment zonder eigen pastoor, hun krachten zouden bundelen. Alleen dan zouden ze op een priester mogen rekenen. Gelukkig bleek al snel dat deze pastoor versterking zou krijgen van een pastoraal werker.

Eind 1993 traden pastoor Fons Walters, montfortaan, en pastoraal werker Henk de Groot aan. Beiden legden er vanaf het begin de nadruk op, dat samenwerking tussen de drie parochies van het grootste belang was om ook in de toekomst een levensvatbare gemeenschap te hebben.

De benoeming van een pater montfortaan als pastoor was voor de Maria Middelaarsparochie heel vanzelfsprekend maar betekende dat de Leonardusparochie voor het eerst in bijna 70 jaar niet meer onder de verantwoordelijkheid van de paters franciscanen viel. Voor de laatsten was dit in 1994 reden om met een plechtige viering afscheid te nemen van de Leonarduskerk, waaraan maar liefst 15 franciscanen deel namen. De gang tussen kerk en klooster werd kort daarna dichtgemetseld. Door paters als Eugène Plouvier, Jan Huijs en Ton Tourné bleven de franciscanen gelukkig zeer zichtbaar in de Leonardus en de naburige kerken.

In 2000 kon nog het 75-jarig bestaan van de Leonardus gevierd worden.

Inmiddels gingen de plannen tot samenwerking steeds verder. Pastoor Walters kondigde verdere samenwerking aan en (in 2001) uiteindelijk een fusie van de drie parochies. Hij heeft heel erg zijn best gedaan om de parochianen van de drie parochies dicht tot elkaar te brengen. In de eerste jaren dat hij in functie was kookte hij zelf in de pastorie aan de Boshuizerlaan voor alle actieve parochianen, die hij in groepjes van steeds 2-3 van elke kerk uitnodigde. Daarnaast stimuleerde hij ook de onderlinge betrokkenheid door de interparochiële vieringen, die vooral rondom de patronaatsfeesten plaatsvonden.

Zo raakten de parochianen van de verschillende parochies steeds meer met elkaar vertrouwd. Nadat in veel werkgroepen een bloeiende samenwerking was gegroeid was de tijd rijp voor de eenwording van de drie parochies. Als nieuwe naam kwam "LAM GODS" uit de prijsvraag, waarin iedereen zich goed kon vinden omdat LAM een afkorting is van Leonardus, Antonius en Maria Middelaars. Per 1 januari 2002 hield de Leonardusparochie juridisch op te bestaan.

LEO
NARDUS

AN
TONI
US

MID
DE
LA
RES

A large circle on the right contains a silhouette of a ram with a cross through it.

samen de moeite waard

LEONARDUS

ANTONIUS

MARIA MEDELARES

**SAMENWERKENDE
PAROCHIES IN
LEIDEN ZUIDWEST**

*drie-
klank*

H. LEONARDUS

H. ANTONIUS

MARIA MIDDELAARS

Leiden heeft primeur met fusie drie parochies

door Ilse Kewenhof

LEIDEN - Sinds 1 januari gaan de Leonardusparochie, de Antonius en de Maria Middelaars door het leven als de parochie Lam Gods. Met de fusie van drie parochies heeft Leiden een primeur in Nederland. „We woonden eerst tien jaar samen en zijn na een langdurige verlovingsmijn voor de kerk getrouwd“, vertelt Wilbert van Erp, vice-voorzitter van het bestuur. Zondag viert de parochie een fusiedienst.

bisdom maar voor twee nieuwe pastores kon zorgen lag de stap voor de hand; ze gingen samen werken. „Die pastores moesten we eerdijk delen.“ Nora Bakker is coördinator van de drie parochies. „Daarom roeiden de pastores door de drie kerken. Dat gaf zoveel praktische problemen dat we wel samen moesten werken.“ Van Erp: „In plaats van verveld bleek dit leuk te zijn. Ineens had je wel genoeg vrijwilligers om de kerk te versieren.“

geen mening. Het bestuur begon met de gezamenlijke diensten tijdens de feestdagen. Bakker: „De andere kerken zijn dan dicht, dus dan zitten de drie parochies samen. Hierdoor zagen de mensen dat die andere kerk helemaal niet zo eng en vreemd is. Bovendien zagen ze dezelfde voorganger als in hun eigen kerk.” Behalve een gezamenlijke naam heeft de nieuwe parochie een overkoepelend

voor volle banken dan voor h  r en daar een verdwaalt persoonje." Toen de kerken tien jaar geleden gingen samenwerken was het volgens Van Erp al duidelijk dat ze in de toekomst misschien moesten fuseren. „Het bisdom zag de bul al wel hangen en heeft dit vanaf het begin zo voorzien." Het sluiten van een deal met de kerk was voor Van Erp een kwestie van tijd.

gezegd dat we de ogen niet mogen sluiten voor de toekomst. Iedere parochiaan weet diep in zijn hart dat we op den duur niet alle drie de kerken kunnen behouden. Misschien dat we inderdaad een of twee of zelfs alle drie sluiten en naar de Pieterskerk gaan.

De parochies werden kleiner en kleiner. Het aantal vrijwilligers liep terug. Toen ook nog alledrie de pastores tegelijk weggingen en het

13. Het afscheid van de Leonarduskerk op 9 en 23 november 2003

De nota van het bisdom "Tent van God" leidde tot een brede discussie binnen de parochie.

Een van de drie kerken van de Lam Gods parochie moest sluiten, wilde de parochie toekomst hebben. Na breed beraad in het bestuur en de parochievergadering werd een analyse van elk van de drie kerken gemaakt. De conclusie was dat de Leonarduskerk de slechtste papieren had: de staat van het gebouw, het aantal kerkgangers en de prognose voor het vrijwilligerskader; het was allemaal zwakker dan van de twee andere kerken. Hetgeen niet wegnam, dat het geringe aantal vrijwilligers van de Leonarduskerk een groot enthousiasme ten toon spreidde. Eind april 2003 werd de beslissing tot het sluiten van de Leonarduskerk in een drukbezochte en emotionele bijeenkomst in het parochiehuis aan de parochianen toegelicht. En in november 2003 was het dan zover.

Besloten werd om in twee afzonderlijke vieringen afscheid te nemen van de Leonarduskerk. De viering van 9 november was vooral bedoeld om alle vrijwilligers, die er in de loop der jaren waren geweest, te bedanken voor hun inzet. Ze kregen na afloop als blijk van erkentelijkheid een boeket gele rozen uitgereikt door het bestuur.

Op 23 november 2003 vond de allerlaatste viering in de Leonarduskerk plaats, waarna de kerk officieel "aan de eredienst werd onttrokken". De kerk was voor deze viering tot de allerlaatste plaats bezet; vele parochianen uit de andere twee wijkkerken waren gekomen, maar ook veel oud-parochianen kwamen, soms van heinde en verre.

Voorgangers waren pastoor Walters, pastor de Groot en pater Eugène Plouvier ofm. Een speciaal welkom richtte pastoor Walters tot pater Plouvier, omdat de paters Franciscanen bijna 70 jaar van de 78 (1925-2003) de diensten in de Leonarduskerk hadden geleid. Tussen de 40 en 50 paters franciscanen zijn er pastoor of kapelaan geweest! Bijna alle paters nog wonend aan Haagweg 13 waren in de kerk aanwezig; ook oud-kapelaan Frans van den Brom zat in de kerk.

In zijn preek legde pastoor Walters aan de hand van een aantal cijfers uit, waarom sluiting van de Leonarduskerk onvermijdelijk was.

Sinds 1934 is 5234 maal het H. Doopsel toegediend, gemiddeld 67 doopjes per

jaar. De afgelopen 10 jaar waren het er slechts 40!

In dezelfde periode zijn er 1078 huwelijken ingezegend, 14 huwelijken per jaar. De laatste 10 jaar 4 in totaal.

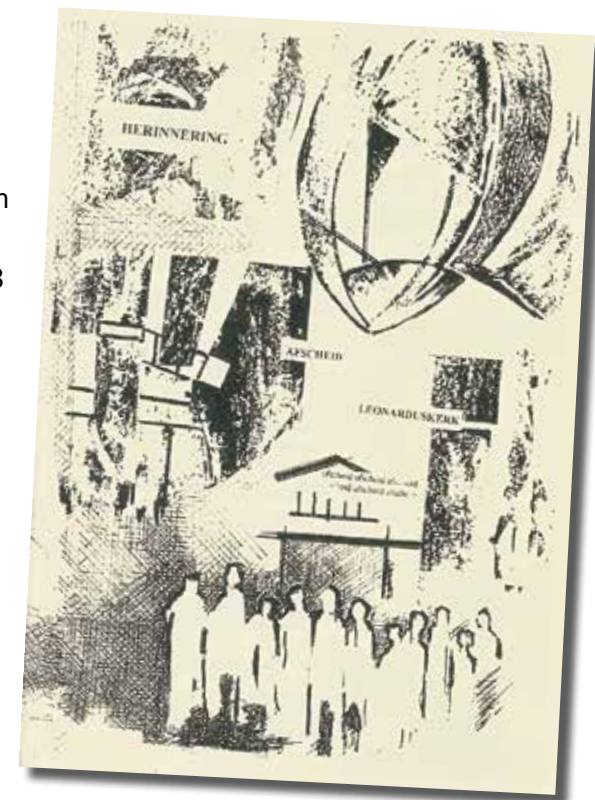
Sinds 1952 zijn er in de Leonarduskerk 760 kerkelijke uitvaarten geweest, zo'n 15 per jaar. De laatste 10 jaar gemiddeld 9 per jaar.

Ook de aantallen vormelingen en communicantjes zijn bijna tot nul gedaald. Het gestaag afgenomen bezoek aan de weekendvieringen heeft uiteindelijk geleid tot het onvermijdelijke besluit: de Leonarduskerk moet dicht. Pastoor Walters voegde hier aan toe, dat de Leonarduskerk zeker niet de laatste kerk in Leiden zal zijn, die moet sluiten.

Pastor de Groot las het besluit van de bisschop voor, waarmee de Leonarduskerk aan de eredienst werd onttrokken. In deze brief (die verkeerd geadresseerd was en daardoor maar net op tijd binnen) werd erop gewezen, dat met het verdwijnen van de kerk als stenen gebouw een grotere taak op de gelovigen ligt om de boodschap van het Evangelie over te brengen.

Pastoor Walters sprak de wens uit, dat de vrijwilligers en andere kerkgangers van de Leonardus elders in de parochie hun plekje zouden vinden. Na de communie-uitreiking, die vanwege de grote toeloop uiteraard veel tijd in beslag nam, brak het moment van de daadwerkelijke sluiting aan.

Evenals op Witte Donderdag gebruikelijk is werden de altaarkleden weggenomen. De voorgangers brachten onder het laatste klockgelui de cibories naar het huis van de paters franciscanen, vanwaar zij naar de andere wijkkerken zouden worden overgebracht. Het tabernakel bleef, zoals normaal alleen op Goede Vrijdag gebeurt, open staan. Al die tijd was het ademloos stil in de kerk.

Orde van dienst van de allerlaatste viering.

Nadat de voorgangers op het ontmantelde altaar waren teruggekeerd sprak pastoor Walters, enigszins aangeslagen: "Dit was het dan. Heel hartelijk dank voor uw belangstelling. Nogmaals hartelijk dank aan alle medewerkers". De viering werd afgesloten met het lied: "Wij moeten gaan".

Na de viering hebben velen gebruik gemaakt van de gelegenheid om voor het laatst koffie te drinken in het Leonardushuis. Omdat dirigente Regine Sies haar taak officieel beëindigde en de slotviering tevens het einde betekende van het Dameskoor en het Gemengd Koor, werd aan haar dank gezegd en een afscheidscadeau aangeboden.

Inmiddels werkte koster Annie Wisse met enkele parochianen aan de daadwerkelijk laatste sluiting van de Leonarduskerk. Het leek alsof de kerk zich verzette tegen de sluiting; de balk achter de deuren was zoek en de deuren klemden.....

Krantenknipsel van 23 april 2003.

Bisdom Rotterdam

Koningin Emmaplein 3
3016 AA Rotterdam
Tel. (010) 2815171
Fax. (010) 4367190
Postbank 464304

Mgr A.H. van Luyn s.d.b.
Bisschop van Rotterdam

Aan het pastoraal team, het parochiebestuur, de parochievergadering en de parochianen van de Lam Godsparochie te Leiden

GEZIEN

het schrijven van het bestuur van de RK Parochie Lam Gods te Leiden, d.d. 31 mei 2003;

OVERWEGENDE

dat de parochiekerk van de H. Leonardus a Portu Mauritio te Leiden niet langer voor de goddelijke eredienst nodig is;

GELET

op de bepalingen van het kerkelijk recht, met name op de canones 1212, 1222 § 2 en 1238 § 1 van de Codex Iuris Canonici (C.I.C.)

GEHOORD

het advies van de Adviescommissie voor Pastorale Organisatie d.d. 21 juli 2003, en de Priesterraad, bijeen op 25 november 2003;

BESLUIT HIERBIJ

genoemde kerk en altaren met ingang van 1 januari 2004 aan de eredienst te onttrekken.

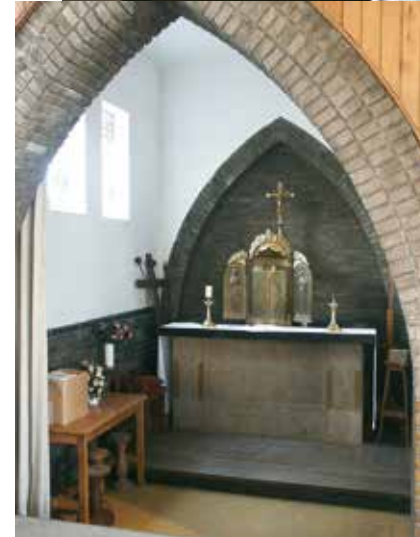
Dit besluit dient op de gebruikelijke wijze aan de parochianen bekend gemaakt te worden. Binnen de termijn van tien nuttige dagen na betekening van dit decreet kan overeenkomstig Canon 1734 C.I.C. aan mij een verzoek om verbetering of herziening van dit decreet gedaan worden. Als datum voor betekening van dit decreet bepaal ik 1 januari 2004.

Rotterdam, 24 december 2003

+ A.H. van Luyn s.d.b.
bisschop van Rotterdam

dr G.J.F. Schumacher
kanselier

14. Na de sluiting van de kerk

De Leonarduskerk is de eerste maanden na de sluiting onaangeroerd gebleven, terwijl het bestuur voorbereidingen trof voor de verkoop van het kerkgebouw. Toen de verkoop eraan zat te komen is de kerk leeggehaald. In maart 2004 kregen de parochianen de gelegenheid om een herinnering aan hun oude kerk uit te zoeken. Velen hebben uit de restanten een vaas, kandelaar, beeldje of ander aandenken gekozen.

Banken ingeladen voor Letland.

De eikenhouten banken zijn deels geschonken aan een kerkje in Letland, deels vervoerd naar Bosnië om gebruikt te worden in een kerkje dat volledig verwoest was en weer werd herbouwd. Ook veel liturgisch "vaatwerk" en alle kruiswegstaties hebben daar een waardige herbestemming gevonden. Het Mariabeeld hangt in het bisschoppelijk paleis te Rotterdam; het Antoniusbeeld heeft tot 2009 in het Leonardushuis gestaan en is na de sluiting daarvan overgeplaatst naar de Antoniuskerk. Het altaar staat op het priesterkoor van de Maria Middelaeskerk, net als de doopvont en twee ambo's. De derde ambo en de credensafel staan in de Antoniuskerk.

Opvallend is dat veel van het "vaste" interieur van de Leonarduskerk na verkoop en een grondige opknapbeurt in stand is gelaten: ramen, lampen, priesterkoor. Ook de eerste steen zit er nog. Van de muurschilderingen uit 1931 was na 40

Kruiswegstaties naar Bosnië.

jaar achter de schrootjes vrijwel niets meer over; de muren zijn na het weghalen van de schrootjes gesausd.

We zijn inmiddels in november 2009. De Gemeente Leiden, sinds begin 2004 eigenaar van het kerkgebouw, heeft

Bouwploeg en supporters: v.l.n.r. Frans en Jo Tuithof, pater Plouvier, Jan en Nel Bodestaff, Tiny Koek, Ria van Cassel, Ben Koek en Nico van Cassel.

eerst verschillende pogingen ondernomen om aan het gebouw een nieuwe bestemming te geven. De aanvankelijke opzet, er een opvang van te maken voor daklozen, is niet geslaagd door het verzet van de omwonenden. Uiteindelijk is het verkocht aan een Wasseenaarse projectontwikkelaar, die het smaakvol heeft opgeknapt en vervolgens verhuurd aan een internetbedrijf. Voor de feestelijke opening waren de paters franciscanen uitgenodigd die zeer te spreken waren over het resultaat.

Hoewel de Leonardusparochie al voor de sluiting van de kerk in 2003 officieel niet meer bestond, was de oude geloofsgemeenschap niet verdwenen.

Van grote betekenis voor de continuïteit na de sluiting van de kerk is het Leonardushuis geweest. Het pand, Haagweg nr 14 recht tegenover de kerk, is in de jaren 1995-2000 helemaal opgeknapt door vier vrijwilligers uit de parochie: Jan Bodestaff, Ben Koek en Ria en Nico van Cassel. De aanleiding was het vertrek in 1995 uit de grote "pastorie" op nr 13 dat weer exclusief het domein van de franciscanen was geworden, die niet meer de zorg voor de parochie hadden. Haagweg 14 werd een "beetje" pastorie. Vlak voor de viering van het 75-jarig jubileum van de Leonarduskerk in 2000 was de enorme klus geklaard. Dank zij de inspanningen van dit viertal was de bruikbaarheid van het pand sterk toegenomen, zodat de bovenzalen goed verhuurd konden worden. De opbrengst van de verhuur was uiteraard voor de parochie.

Direct na de sluiting van de kerk is begonnen met een wekelijkse viering "aan de overkant" op maandagochtend, vooral voor oudere kerkgangers, voor wie het bezoeken van een andere kerk erg moeizaam is. Gestart met zo'n twintig Leonardus-bezoekers was het aantal eind 2008 onder de tien gezakt en was de viering nog maar eens in de twee weken. Aan de vaste kaart- en sjoelavonden op de maandag namen vooral oudere Leonardianen deel. Diezelfde groep ging jaarlijks als de "Zonnepitten" een week met de bus op vakantie, geheel verzorgd door Gerard en Annie Rozemeijer. Deze hebben op 1 april 2009 in kleine kring hun 25 jarig jubileum gevierd als beheerders van het parochiehuis.

Een belangrijke franciscaanse activiteit, waaraan ook vele parochianen van rond de Haagweg ten minste één maal hebben deelgenomen waren de jaarlijkse reizen naar Assisi, veelal onder leiding van pater Plouvier.

De Leonardus-parochianen, die er nog waren eind 2003, zijn uitgezwemd. Een behoorlijk aantal naar de overige kerken van de Lam Gods parochie, maar ook toch ook een forse groep naar de Hartebrugkerk, de Petruskerk (met name vanwege de Cantorij) en zelfs de Willibrordus in Oegstgeest.

Gezien de gevorderde leeftijd geen verrassing, maar een aantal markante parochianen is gestorven sinds de sluiting, wat de urgentie om dit boek te voltooien heeft vergroot.

Op 31 maart 2009 is de trouwe Leonardus-man Ber van Hamersveld overleden. Vanuit zijn nieuwe kerkplek de Hartebrug is hij op 5 april uitgeleide gedaan. Ontzaggelijk wat deze man voor de Leonarduskerk en voor heel katholiek Leiden heeft betekend: de Stille Omgang, de Vriendenkring van het Heiligst Sacrament en jarenlang het Leonardusnieuws.

Zelfs het bordje achter glas met de witte vervangbare letters – ooit door Ber van Hamersveld gemaakt – zat tot 24 augustus 2009 bevestigd nog naast de voordeur van de kerk.

Ber van Hamersveld, je ziet hem nog zo staan vlak voor de viering van 10.45 uur als hoeder van het parkeerterrein naast de kerk. Want niemand mocht zijn auto of fiets plaatsen tegen het hek, dat naar de pastorietuin leidde.

In juni 2009 overleed pater Eugène Plouvier, zeer bekend en geliefd als voorganger in talrijke vieringen en als organisator van veel franciscaanse activi-

teiten. Zijn uitvaart in een stampvolle Antoniuskerk was een indrukwekkende gebeurtenis.

De allerlaatste gebeurtenis die in dit boek wordt beschreven is de laatste maandag in het Leonardushuis. Deze vond plaats op een zomerse maandag 24 augustus 2009.

Met het klimmen der jaren kwamen er steeds minder mensen naar de vieringen en de kaartbijeenkomsten aan de Haagweg. Omdat ook de verhuurinkomsten sterk terugliepen heeft het parochiebestuur besloten het pand te verkopen. Vele oud-parochianen waren uitgenodigd voor een bijeenkomst na afloop van de laatste maandagochtendviering, waarin werd teruggekeken op de rijke geschiedenis van het Leonardushuis, dat 59 jaar in dienst had gestaan van de

parochie. Ruim 50 belangstellenden waren gekomen om nog één maal Gerard en Annie Rozemeijer als beheerder in actie te zien. Ook de meeste paters van de Haagweg hadden de oversteek gemaakt.

Statieportret na de uitreiking van de onderscheiding Pro Ecclesia et Pontifice

Administrator van de Lam Gods parochie pater Ton Peters reikte aan Gerard en Annie nogmaals de onderscheiding Pro Ecclesia et Pontifice uit. Het exemplaar dat zij twee maanden eerder tijdens de vrijwilligersavond hadden gekregen droeg door een fout van het

bisdom nog het kenmerk van de vorige paus Johannes Paulus II. Uiteraard moesten zij beloven de oude onderscheiding terug te geven.

In een korte toespraak gaf oud-kerkbestuurslid Wilbert van Erp een beschrijving van de geschiedenis van het Leonardushuis. Veel herinneringen werden opgehaald aan de talrijke activiteiten die er hadden plaatsgevonden en aan de rekeningen van de verschillende feesten en bruiloften, waarvan de betaling achteraf vaak moeizaam ging. Ben Koek wist zich nog te herinneren dat hij eind

jaren 30 op de kleuterschool zat die tot 1950 in het pand was gevestigd. Veel parochianen namen de gelegenheid om even een kijkje te nemen in de oude opgeknapte Leonarduskerk.

De overdracht van het Leonardushuis aan de nieuwe eigenaar gaf aanleiding tot een nieuwe leegruiming maar bijna alle meubelair heeft binnen de parochie een plekje gekregen.

Uit het archief op zolder zijn nog diverse feitjes en foto's gekomen die van pas kwamen voor dit boekje.

Dé Steures, voorzitter van de Parochievergadering, vervult de laatste droeve "plicht".

Dit is het einde van de geschiedenis van de Leonardusparochie als zelfstandige geloofsgemeenschap. Gelukkig zijn allerlei mensen actief gebleven in de grotere Lam Gods parochie of daarbuiten.

Hopelijk leeft de geest van Leonardus zo voort in het Leidse.

Leiden, november 2009.

DE NIEUWE KLOOSTERKERK DER PATERS FRANCISCANEN
AAN DEN HAAGWEG TE LEIDEN

ARCHITECTEN
L. VAN DER LAAN . EN
J. A. VAN DER LAAN